

Poštnina plačana v gotovini.

Posamezna številka stane 4 din.

Mentor

LETNIK 27 * 1939-1940

ŠTEV. 5

Vsebina 5. številke:

Dobri Nemirov, Najubožnejši / Janez Flander, Svetonočna pravljica / Sfinks, Ta cvet molči / Janko Mlakar, Student / Karel Mausser, Brat z ulice / France Miklavčič, Na valovih Tihega morja / Sfinks, Zagori / Tone Glavan, Posekani oreh / F. M., S kolesi po Dalmaciji in Bosni / Prof. Fr. Bajt, Jurčkova fotografska šola / Jože Šmit, Večer ob potoku / Nove knjige / Filatelija / Pomenki.

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 7. — Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. — Rokopisi se ne vračajo. — Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. — Na upravo se naslavljajo vsa naročila in reklamacije.

Mentor izhaja v Ljubljani med šolskim letom v začetku meseca. — Izdaja ga Prosvetna zveza v Ljubljani (odgov. Vinko Zor, Ljubljana, Sv. Petra cesta 80.) Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič. — Tiska Zadružna tiskarna v Ljubljani (M. Blejec).

Celoletna naročnina za dijake din 50, za druge in zavode din 40. Posam. številka din 4.—. Plačuje se naprej. — Stev. ček, računa pri Poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. — Naročnina za Italijo: Lit 10.— za dijake, Lit 15.— za druge; za Nemčijo: RM 5.— za dijake, RM 6.— za druge. — Plačuje se po italijanskih, oziroma nemških čekovnih položnicah »Katoliških misijonov« v Grobljah pri Domžalah. — Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. — Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. — Plačati pa morajo vso naročnino za vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

Jugoslovanska knjižarna v Ljubljani

Važni učni pripomočki

- Breznik-Ramovš, Slovenski pravopis, mala izdaja, 234 str., din 26.—, vez. din 40.—
Bradač dr. Fr., Slovar tujk, 173 str., din 40.— vez. din 50.—
Bradač dr. Fr., Latinsko-slovenski slovar, II. izdaja, 594 str., vez. din 85.—
Bradač dr. Fr., Pregelj dr. I., Slovensko-nemški slovar, 625 str. vez. din 80.—
Tomšič dr. Fr., Nemško-slovenski slovar, 760 str., vez. din 100.—
Piskernik dr. A., Nemško-slovenski in slovensko nemški žepni slovarček, 232 str., din 20.—, vez. din 30.—
Lovrenčič Joža, Šolar iz Trente. Ep iz XVI. stoletja, 248 str., din 28.—
Pregelj dr. I., Osnovne črte iz književne teorije, 112 str., din 24.—
Pregelj dr. I. - Tomšič dr. Fr., Slovstvena zgodovina Slovencev, Hrvatov in Srbov, 163 str., din 32.—
Leben dr. St., Italijanska vadnica I/II. del, 158 str., vez. din 30.—
Kotnik dr. J., Slovensko-francoski slovar, 458 str., vez. din 80.—
Pretnar dr. J., Francosko-slovenski slovar, II. izdaja, 607 str., vez. din 85.—

Ljudska knjižnica PZ

v Ljubljani, Miklošičeva c. 7a-1a

Posljuje vsak delavnik od 9. — 12. dopoldne ter od 2. — 7. ure popoldne. Ima nad 15.000 knjig in sicer vse slovenske ter mnogo nemških, hrvatskih in francoskih knjig. Izposojuje knjige tudi na deželo. Dijaki se morajo izkazati z dijaško izkaznico.

V trgovini

ANTON SFILIGOJ

KNJIGARNA, ŠOLSKE IN PISAR-
NIŠKE POTREBŠČINE IN DEVO-
CIJONALIJE

Ljubljana, Frančiškanska ul.
nasproti kavarni Union

dobite vse šolske potrebščine
po konkurenčnih cenah

* MENTOR *

DOBRI NEMIROV:

Najubožnejši

Prvi dan po božičnih počitnicah naš učitelj Tenju Avramov ni stopil v razred kakor po navadi. Njegov zamišljeni obraz je imel to pot videz ponosa in nekake svečanosti. Naočniki mu mesnatega nosu niso jezdili na koncu, kakor vedno, ampak zgoraj, pri očeh. Tako so mu stali naočniki, kadar smo pričakovali, da nas obišče nadzornik ali kak šolski predstojnik. Nekoliko trenutkov za njim je vstopil tudi sluga, obložen s šolskimi potrebščinami. Ta je naložil na mizo zvezke, svinčnike, gumice, bloke za risanje, razne barve in še mnogo drugega, zaradi česar bi se bilo štirideset parov oči skoraj razpočilo od zavidljivosti in radovednosti.

Tenju Avramov je začel:

»Neko društvo mi je izročilo te reči, da vam jih razdam. To društvo se imenuje 'Materina ljubezen'. Med drugimi dobrimi deli, ki jih vrši to društvo, se zana tudi za uboge učence naše šole. Zato torej bom zdaj te stvari razdal med najubožnejše izmed vas. Vem, kaj je uboštvo, in zato se danes hkratu z vami veselim tega lepega daru. In zdaj bom poklical najubožnejše drugega za drugim.«

In Tenju Avramov je s svojim blagim in toplim glasom klical najubožnejše drugega za drugim in jim dajal svinčnike, gumice, zvezke, barvice...

Jaz sem res veljal za ubožnega, toda ni mi bilo ljubo, da to poudarjajo pred drugimi. Toda zdaj je klical najubožnejše... ali bo tudi mene poklical?... O, cela duša se je temu protivila! Da sem ubog, naj bi že bilo, toda najubožnejši? — To je strašno! In sem s tesnim srcem začel skrivati glavo za hrbte svojih součencev... Moj Bog, da bi me vsaj ne poklical! Nočem svinčnikov, nočem gumic — ničesar ne želim — samo da nisem najubožnejši! Biló mi je, kakor da mi bo Tenju Avramov, ko bo poklical moje ime, enkrat za vselej vtisnil žig uboštva...

Ozrl sem se in pogledal nekatere izmed bogatih součencev. Nenadoma se mi je zazdelo, da se režijo, da jim v očeh igra odkrit posmeh. Še enkrat sem jih pogledal in v tistem trenutku sem bil prepričan, da na mestu umrem, ako zaslišim svoje ime.

»Hristo Jaremov!« je zaklical Tenju. »Zanko Penev!«

»Bog, Božec, mili Bog, da nisem med najubožnejšimi!...« Duša je ugovarjala... Mesto da bi se tedaj veselil darov, sem jih mrzil... Tudi oni so oživel in se mi posmehovali...

Za dolgo razmišljanje ni bilo časa. Ali naj pobegnem iz razreda ali naj zvišem vrat...

Slednjič je prišla obsodba. Tenju Avramov je poklical:

»Dočko Lambev!«

Ledena skala mi je legla na pleča. Spustil sem se na klop in skril obraz v lakte.

»Dočko Lambev!«

Mesto da bi se oglasil, sem čutil, da me dušijo solze.

»No, vendar!« je vztrajal Tenju Avramov. »Zakaj si tako onemel? Poglej, kako lepe reči sem ti pripravil.«

V odgovor sem zahlipal in v tistem trenutku se mi je zdril iz prsi cel plaz ihtenja. Prevzel me je dušeč jok.

»Glej ga!« je rekel učitelj vznemirjen in hitel k meni. »Zakaj jočeš?«

Ta učiteljeva skrbljivost mi je podvojila muke. Zatulil sem iz polne duše. Klop je bila oblita s solzami, ramena so se mi tresla, hlipanje me je davilo...

»Ta je lepa! Zakaj jočeš?«

Nisem mu mogel odgovoriti.

»Ali nočeš darov?«

Komaj razločno sem spregovoril skozi jok:

»Nočem jih!«

»St!« je strogo zavpil učitelj. »Ne smejte se! Jaz razumem Dočka Lambeva. On noče darov, ker se je zasramoval uboštva. To mi ne ugaja. Ali je mar zločin, ako si ubog, posebno še, ako se učiš s tako lepim uspehom? Ali je mar zločin, da se bojuješ s siromaštvom, a si vendar med najpridnejšimi učenci? Vi se smejete, toda ali mu ne zavidate redov? Nekateri izmed vas se učijo v topli sobi, a on v mrzli, nekateri izmed vas se hranijo z dobro hrano, ta se ne najé do sita, nekateri spite v zakurjeni sobi — ta se trese v hladni... In kljub temu je Dočko zdrav, umen in marljiv. Primerjajte se zdaj z njim in videli boste, kdo je več vreden — ali vi, ki jim ne gre učenje, ali ta, ki trdno drži ključ do znanja in umevanja.«

Pomolčal je nekoliko.

Poslušen in razorožen od njegovih besed, sem se počasi vzravnal.

»Poslušajte me zdaj. Jaz sem že kot majhen deček služil pri tujih ljudeh. Tako sem s trdom in siromaštvom nadaljeval učenje. Ubog sin ubogih staršev... Prav kakor Dočko Lambev. No, glejte — in zdaj sem vaš učitelj. Prebredel sem vse težave, vse stopnje siromaštva in postal učitelj. Ali mar vidite na meni kak strašen žig, da sem bil ubog? Nikakega žiga ne vidite, kaj? Ne! Uboštvo nam ne zapusti nikakega sledu, toda ta te nauči usmiljenja. Ako si marljiv, je pot uboštva kratka, toda nevednost, surovost in trdosrčnost spremljajo človeka do groba. Podvizajte se, da dosežete Dočka po razumnosti in sposobnosti, zakaj kakor se mu danes smejete, tako se boste jutri sramovali pred njim!«

Odšel je k mizi, vzel darove in mi jih dal.

»Vzemi, Dočko Lambev! Danes si lahko srečen, ker s polnim zasluženjem prejemaš dar, a tudi jaz sem srečen, ko vidim dečka, ki hodi po moji poti.«

Poslušno sem segel in vzel darove. Vseokoli je vladala tišina. Zdelo se je, da vsa soba razmišlja.

Iz knjige „Kogato beh maleh“ prevedel France Bevč.

Svetonočna pravljica

Tiste dni je neka deželica z majhno vasico ob vznožju gorá prenašala silno trpljenje, tako veliko, da so tuji ljudje o tej deželi govorili, da je devet in devetdesetkrat prekleta, da v njej ni življenja in da žanje le smrt.

Mogoče bi bilo, da so nekoliko pretiravali, toda življenje je bilo v resnici težko. Zemlja je bila kamenita in je le skopo rodila. Drobne ptičke niso imele žitnega zrnja in ljudje ne kruha. Kjer pa gospodari glad in črna skrb, se tudi pesem ne oglasi. Bilo je, kakor da se je nad vso deželo ulegla težka mora in kot strašen jarem ljudi in stvarstvo tlačila k tlom. Ljudem ni bilo dano, da bi zaživel polno življenje, le kot oslabei starci so životarili iz dneva v dan in ni bilo upanja na rešitev.

Ko pa se je pred leti duš pollaščala že malodušnost in obup, se je dogodilo nekaj nenavadnega. V deželo se je, Bog si ga vedi odkod, prikradla govornica o čudoviti zvezdi, ki bo v božični noči zasvetila na nebu. Prerokba sicer ni povedala, katerega leta se bo nebo še posebej sklonilo k nesrečni deželici, le to je šlo med ljudmi, da po prihodu zvezde ne bo več trpljenja in gorja. Duš se je polastilo prepričanje, da mora priti vstajenje, če je sama misel na vzhajajočo zvezdo imela v sebi tako silo, da so ljudje po vsej deželi dvignili glave. Saj so spričo vesele novice z novim ognjem prijeli za delo, odgnali ubijajočo malodušnost in pogumno pogledali usodi v obraz.

Takrat se je torej zgodilo, da je ob misli na novo zvezdo vsa dežela zaživela v lepih sanjah, potem pa leto za letom vsako sveto noč pričakovala, kdaj se izpolni prerokba. In če se ni, se je dežela stisnila v gube, da bi strla bolečino, in na novo čakala. Čakala je pomladi, ko so po sončnih obronkih poganjale trate, hrepenela poleti, čeprav jo je slepila bleščeča luč, vztrajala v upanju jeseni, kakor bi slutila, da to pot zaželeno zvezda ni daleč, in po preteklem času dočakala zimo, z njo mraz in s snegom grudnove dni.

*

Bil je sveti večer, tisti večer, ko vonj zelenih smrečic visi v zraku, čeprav zemljo pokriva beli sneg, večer, ko se v duši poraja svetlo hrepenenje, poje vesoljstvo in narava čebnja.

»Kaj praviš,« je na zasneženi poti voliček vprašal oslička, »ali se nocoj nebo usmili revne deželice?«

»Ne vem!« mu je tovariš odgovoril. »Tako mi je, da ti ne morem povedati.«

»Tudi meni se tako godi!« je povzel besedo prvi, nakar sta oba molče romala kar naprej do svetonočne štalice.

Večer je bil v resnici očarljiv in človeku, ki bi v padajočem mraku in pobožnem molku doživljal deviško lepoto zimske krajine, duša ne bi prišla do besede. Čez dan je namreč snežilo, na večer pa se je zjasnilo in ob blede mesečini je na tisoče svetlih biserov zamigljalo po belih njivah in poljih. Snežene lučke so utripale, pojemale in naraščale, potem ugasnile, a iznova v jaki luči zagorele, prav kakor bi dolgotrajno hrepenenje po odrešenju hrepeneče grude hotele zliti v pobožno molitev, ki je prosila za milost. Da je bila slika lepša, se je biserni prelesti v prošnji za usmiljenje pridružil tudi potok, ki se je vil med polji in

gorami, ko je voda v številnih slapovih padala v majhna jezera in hrumela preko črnih skal. V vodi so se igrale drobne postrvi.

»Pljuski« se je ena pognala pod svetonočno mebo in padla nato spet v vodo.

»Kaj pravi?« jo je karal nagajivi valček.

»Kar tako!« je pomignila s sprednjimi plavutmi.

»Kar tako!« so jo oponašale sestrice.

Ribe so bile razigrane, ker so slutile, da bodo kmalu deležne velike sreče. Ko je večer prešel v sveto noč in so valovi vnovič zaigrali prošnjo pesem, so se vrtele v vodi, potem zaplesale na vodni gladini, kjer jih mi oviral led, in z repki razpršile drobne kapljice v srebrn pajčolan. Ta se je sicer krčil, toda izginil ni, kajti mesto njega se je dvignila v zrak bela meglica, se počasi oddaljevala, spuščala, se zopet dvignila in že zaplavala nad temnim gozdom, ki je sanjal božični sen.

»Bela meglica«, jo je nagovoril gozdni zajček, ki je bedel na nizkem parobku in dvigal prednji tačici proti nebu, »povej zvezdnim višinam, da je pri nas tako žalostno!«

»Čiv, čiv, čiv!« je na smrekovi veji njegove besede potrdila tudi sinica.

Meglica je na prošnjo za trenutek obstala, potem pa kakor v zagotovilo, da bo pripravila prošnjo, izginila v neskončnost. Zajček in sinica sta jo za slovo pozdravila, nato sta utihnila in čakala, kdaj se umiri gozd. Toda miru ni bilo, ker je po prekinjeni tišini tudi v gozdu v vsej polnosti zakraljevala sveta noč. Včasih je v drevesnih vrhovih čudežno zacingljalo, potem so zaječale veje, kadar se je raz nje osul sneg, čez čas so iznova od mekod pripluli glasovi svetonočnih zvonov, vmes pa je sočasno z božičnim zvonjenjem šel skozi gozd pritajen šelest.

»Bog prihaja,« se je visoka jelka sklonila k tenkolasi brezi.

»Zvezda vzide,« so vzdrhtele njune veje.

»Zaspanček!« se je trudila sinica, da bi prebudila zajčka, katerega je bila uspavala gozdna melodija in polnočno zvonjenje. Ker ni uspela, je gnana od tajne sile odfrčala z veje, letela preko gozda, njiv in polja ter slednjic v loku obkrožila vasico pod gorami, da ji sporoči, kar je slišala. Potlej pa se je spustila med hiše in na osamelem dvorišču naletela na porednega vrabčka.

»Zdravstvuj!« ga je pozdravila in vprašala: »Ali že veš?« In mu je povedala, kar je imela na srcu. In vrabček? Kaj je naredil? Čudil se je, čudil, lačni potepušček, nakar se je, meni nič tebi nič, pridružil sinici, češ da bosta skupno laže izvršila prijetno dolžnost.

»Kar tukaj začnimo!« je možato ukazal in opazoval sinico, če mu bo sledila. Ta ga je ubogala.

»Cin, cin, cin!« je s kljunčkom potrkala na prvo okno in dalje govorila: »Ko so prišle v davnini nesreče nad vas, ko ste zadeli na dneve nepravde, — cin, tin! — pravim«, je nadaljeval vrabček pri sosednjem oknu, »da se je vas že usmililo nebo, takoj ko vam je zemlja kamen mesto kruha rodila. — Tin,

tenk! — brž ko je prišla preskušnja nad vas«, sinica pri najbližji hiši, »vam je Bog angela poslal, da bi zbiral vaše solze in jih spreminjal v kristalne rubine. — Tenk,

penk! — pri tem angel ni odnehal«, sta vznemirila že četrto hišo, »kar naprej jih je zbiral, da se je njih število množilo, postalo veliko; — penk,

cin! — se je sinica skozi majhno luknjo v oknu prikradla v družinsko izbo, »saj ste bili zastopani vsi: ti, otročiček, fant in dekle, oče in mati, kar po vrsti. — Cin,

tin! —« je vrabček na oknu druge domačije poželjivo ogledoval krušno drobtino, ki jo je bil zapazil na veliki mizi v sobi, »vi vsi ste solzne rubine kovali, kovali, lepo oblikovali, da so žareli do neba, da jih je bil vesel še Bog in jih sprejel iz angelovih rok. — Tin,

tenk, o srečni trenutek! —« sinica, tolažeča revne in bolnike, »takrat da bi videli, kako so rubini zaradi božje ljubezni zagoreli, pred Bogom živo zaplamteli, da so bili kot ogenj, nova zvezda s sončnim sijajem. — Tenk,

penk — kako?« je vrabček začudeno vprašal po nedolžnem trpeče in brezpravne. »Vam ni še verjetno? Mar ne veste, da sveta noč je nocoj, ko se lahko še čudež zgodi? — Penk,

cin! —« se je sinica v družbi z vrabčkom dvignila in obstala na križu cerkvenega zvonika, da bi jo slišala vsa vasica, »nocoj, vi neverni, kar kvišku pogledajte, pa boste videli, kako za sijem na nebu že zvezda vzhaja. — Cin!« je sinica zaključila.

»Cin — tin — tenk — penk!« je kakor v potrdilo, da so ljudje prislunili svetonočnemu oznanjenju, še enkrat zazvenelo tudi v zvoniku. Toda sinica in vrabček se za zvonjenje nista zanimala, temveč sta se poslovala in odletela; sinica v gozd, da prebudi zajčka; vrabček pa v vas, da bi videl, kako so ljudje preživljali sveto noč. Ne da bi se obotavljal, je zlezal v toplo gnezdece pod slamnato streho, pokukal iz njega, nato opazoval svetonočno življenje na vasi, ostrmel in svojim očem ni verjel. Oznanjenje, da so z nocojšnjo nočjo vendarle dočakali toliko let zastoj pričakovano sveto noč, je naredilo med ljudmi vtis, ki je tistega pred leti v vsem prekašal. Mar jim ni ob megleni sliki prvega prerokovanja le rahlo upanje zaživelo v duši, a zdaj je valovilo in klicalo kot orkan.

»Križ božji!« je sredi svoje družine, ko je zacingljalo, vzkliknil oče.

»Ali ste slišali?« je prihitel v sobo sosed, ne da bi pozdravil.

»Mama, ali bom nocoj res ozdravel?« je mali Lojzek, ki je bil hudo bolan, želel zvedeti od mame.

In fantje ma poti k polnočnici:

»Ali ti verjameš?«

»Če ni le potegavščina?«

»O, ni ne! Saj je pri nas tudi zacingljalo.«

»Pa pri nas!« so se naprej pričkali in gazili na novo zapadli sneg.

»In pri nas!«

»Torej pride zvezda.«

»Zvezda?«

»Fantje, Bog je dober!« se je vmešala v pogovor stara ženica, ko so jo glasni dohiteli.

»Bim — bom!« je kakor v potrdilo njenih besed zazvonil mali zvon, za njim drugi, tretji in veliki. To pot je vabilo v drugo, češ, da naj se tudi zamudniki odpravijo z doma.

»Tone!« je na hišnem pragu mati poklicala sina. »Hitro pojdi, da ne zamudiš!«

»Luči niste ugasnili,« je mala hčerka pred odhodom opomnila očeta.

»Ne veš, da mora nocoj luč goreti vso noč?«

»Nisem vedela,« je dejala, nato pa v očetovi družbi odšla.

Toda nista bila dolgo sama na poti; kaj kmalu se jima je pridružila soseda, za njo še drugi in tretji. Ljudje so prihajali iz bližnjih in oddaljenih hiš, vsa pota so jih bila polna in čim bolj so se približevali božjemu hramu, tem več jih je bilo, tako da se je ljudski obroč okoli cerkve vedno bolj krčil, se sled-

njič strnil, v cerkvi pa spremenil v množico, ki se je bila zgrudila na kolena. Tedaj je cerkovnik prižgal sveče: na glavnem oltarju za daritev, na stranskih, da je bila cerkev vsaj za silo razsvetljena; zacingljal je zvonček in sivolasi svečenik je pristopil ves vesel, ker je vrabček nazaj grede tudi njemu sporočil radostno vest. Zato v tem trenutku njegov korak ni bil truden in kljub visoki starosti je z mladeniškim glasom odmolil pristopne molitve. Da so ob pristopu molčale orgle, da se niso oglasili veseli božični akordi, ga ni žalostilo, saj je bil sočasno tudi prepričan, da bo pesem zaživela v novem zmagoslavju, če pride odrešenje. V to je veroval. Tako živo veroval, da mu je bilo srce prepolno čustev. In ko se je ob evangeliju obrnil k ljudem, da bi jim kakor vsako leto voščil vesele praznike, so mu prišle solze v oči. A ne samo njemu. Tudi ljudje so jokali, bodisi zaradi blaženosti, bodisi da jih je mučil rahel dvom, češ ali bo ali ne bo. Od malčkov pred oltarjem, mimo očetov, mater in deklet po cerkvi pa tja do fantov, ki so se držali bolj zadaj, se je razpletala le ena prošnja, da naj svečenik še enkrat zaprosi za božje usmiljenje. Ta jim je prikimal, nadaljeval z daritvijo in v pobožni zbranosti opravil darovanje, ne da bi ga količkaj motilo, da mu je bilo, kakor bi božična noč njega in ljudstvo približala nebesom. Zdelo se mu je, kakor bi vsi skupaj romali nekam daleč, daleč, da bi doživeli polnost časov. Mogoče res! Se nekaj časa; zacingljal je zvonček, da so ljudje zadržali dih, potem rahel trepet, molk, strah, srčno hrepenenje; zopet je zacingljalo; le trenutek, in svečenik je povzdignil novorojenega Boga. — Blisk. — Ko so se ljudje znašli, je skozi okno ob glavnem oltarju lila čudovita luč in obsevala belo hostijo.

»Zvezda!« je nekdo kriknil in se trenutno onesvestil.

»Zvezda!« so ljudje po cerkvi šepetaje ponavljali.

»Ježeš!« je šele čez čas star dedek prišel do besede.

»Zahvalimo Boga!« je iznova nekdo zašepetal.

»Zahvalimo se!« je šlo po cerkvi, ki je bila z bleščečim sijem razsvetljena do zadnjega kotička.

»Zahvalimo se!« so sami od sebe zazvonili vsi zvonovi. A njih pesem ni bila prav nič podobna žalostnim melodijam prejšnjih dni.

»Zahvalimo!« so vmes zabučale orgle in zaigrale tako lepo, da je za njimi poprijelo tudi ljudstvo. Vsa cerkev je zapela zahvalno pesem, ono božično pesem, ki je očarala svečenika in ljudstvo, da nihče ni vedel, kdaj je minila daritev, kdaj jih je skupni val zgrabil in postavil pred cerkvena vrata.

Kakor hitro pa se je to zgodilo, so se ljudje še enkrat na lastne oči pričali, da se je izpolnila prerokba. Videli so, kako je na jasnem nebu v vsej lepoti sijala zvezda — rešiteljica, da se po obliki sicer ni razlikovala od drugih zvezd, le večja da je bila in bolj svetla. Celo taki so bili, ki so trdili, da je zvezdna luč obsevala vsa deželo in da je spričo njene svetlobe še mesec otemnel.

»Mama! Zvezdo bi rad videl!« se je oglašil neki fantič.

»Dvignite ga, no!« je rekel star možakar in sočasno dvignil otroka v zrak, da se mu je kar samo zasmajalo.

»Striček, ali bom zdaj dobila kolač? Tako pobožno sem molila, Veste, da tudi za vas!« se je oglasila majhna deklica, ki je zvezda ni toliko zanimala.

»Zvezda bo tvoj kolač!«

»Zvezda bo moj kolač.« je deklica začudeno ponovila in ji nikakor ni šlo v glavo.

»Cudež, čudež!« jo je zbudil iz razmišljanja mlad fant, ki je bil ves zasopel pridirjal med ljudi. »Mizarjev Lojze je ozdravel.«

»Ali je res?« so nekateri vpraševali in takoj odšli, da bi se prepričali, če je govoril resnico.

»Usmiljenje božje je prišlo nad vas,« je dobrohotno momljal svečenik, ko se je vračal iz cerkve.

»Vesele praznike!« so se mu za voščilo v cerkvi oddolžili vaščani in se po časi razhajali.

»Hov — hov — hov!« jih je pri bližnji hiši pozdravil domači čuvaj.

»Mu — mu — mu!« je po hlevih mukala žvina.

»Kik-ke-ri-kil!« se je nekje še petelin oglasil.

»Tudi živali slutijo, da je nas obiskala sreča,« je mati na hišnem pragu, ker je bila za varuhinjo, nagovorila svoje domače.

»Mati! — Zvezda!« je vzkliknila hčerka in usmerila pogled proti nebu, kakor bi jo hotela opozoriti na polnočno čudo.

»Vem, vem!« je dejala mati. »Naš trnjev pot je končan. — Toda pustimo to in pojdemo v hišo, da se kdo ne prehladi!« je dodala in prva odšla, da bi dala dober zgled.

Dasi jim je bilo težko, ker je bila tako pravljíčna noč, so jo domači vendarle ubogali. Niso marali, da bi užalili mater, pa tudi, da bi pri jaslicah še enkrat doživeli božično skrivnost. Saj so bili v tej noči v resnici podobni ubogim pastirčkom, ki so prišli k jaslicam s preprostim in ljubečim srcem, da jim božje Dete ob migljanju svetonočne zvezde dá tudi svoj blagoslov. Zdaj jim ni bilo težko, saj so vedeli, da se bodo po tolikih letih zopet enkrat v božjem miru ulegli k počitku.

»Kako so srečni!« je v vejah stare lipe pred hišo zašumel lahek vetrič.

»Mm!« se je potegavi vrabček v toplem gnezdu leno preobrnil in pustil v nemar ves svet.

»Šibe si vreden!« ga je vetrič ošinil z jeznim pogledom, odšumel dalje in vzvalovil vodo v potoku, da bi ribicam potožil vrabčkovo zanikrnost. A tudi tu ni kaj prida opravil, ker so ribice, ki so bile utrujene zaradi prejšnje razigranosti in potolažene zaradi prihoda rešilne zvezde, mirno spale pod potočnimi skalami.

»To bi jih!« jim je zagrozil in se zatekel v svoje gozdno domovanje, kjer je kakor na vodni gladini pojemajoči valčki še živel edini odtенок svetonočnega življenja.

Sinici je namreč uspelo, da je po svoji vrnitvi v gozd prebudila zaspanega zajčka, ko so zvonovi pri vaški cerkvi zapeli zahvalno pesem.

»Ali vidiš, kako je svetlo?« mu je dejala.

»Kaj? Kaj pravi?« si je zajček mel oči, bodisi zaradi spanca, bodisi zaradi bleščeče svetlobe, ki je prihajala nekje od zgoraj.

»To ti je tepček!« so se norčevale iz njega temnozelenе smreke in jelke, katerih veje so se ostro odražale izpod belega snega.

»Aja! Zvezda!« se je zajček šele čez čas domislil in si jezno zavihal brke.

»In mi, mi zaspanci?« je nadaljeval. »Ali naj spimo? Mar se mi ne zahvalimo za božjo dobroto? Kaj pa naši godci?«

»Godci?« je odjeknilo po gozdu, kakor bi nekje lepo zaigralo.

»Ta — ta — ta!« je na trobljo iz smrekovega lubja v resnici nekje že trobil srnjak.

»Li — li — li!« je na prevrtan oreh piskala veverica.

»Tek — tek — tek!« je črna žolna potrkala na drevesno deblo.

»Li — li — li!« kakor daljni odmev.

»U — u — u!« je odnekod prilomastil medved.

»Cj — cj — cj!« je na drevesni veji z nekoliko nižjim glasom začivkala sinica.

»Ta — ta — ta!« je zaključil srnjak in zbežal, kajti zajček, ki je na trhlem parobku od začetka zelo navdušeno vodil zbor godcev, je vnovič sladko zadremal.

»Ti, grdoba lena, ti!« se je nad njim hudovala sinica in poskušala, da bi zadržala godce, toda njen trud je bil zastonj.

»Kaj hočemo? Volja je slaba!« je zavzdihnila in poslala zvezdi ne nebu zadnji pozdrav, nekaj časa omagovala in se slednjič tudi sama pogreznila v brezskrbno spanje.

Kakor je bilo veliko trpljenje, tako je po težkih in temnih dneh, božična noč znova vso deželo zazibala v mirne sanje, da je bil mir in pokoj v gozdu in nad belimi polji, da je utihnil potok in je nad vasico, kjer so bile hiše okoli cerkve kakor ovce okrog pastirja, plaval angel miru. Zgodilo se je, da je v veličastnem molku vsa narava proslavljala božjo dobroto, ki se je bila v tej noči nad njo razodela. Še mesečina, ki se je prelivala s sijem svetonočne zvezde, se ji je pridružila, ko se je z nešteti mavricami poigravala, zdaj nad vasjo in tihimi polji, takoj nato pa počasi valovila preko gozda tja do visokih gorá, kjer se je pognala v višine in odbila od sneženih vrhov, da je še nebo v jarki luči zažarelo. Takrat je visoko nad gorami že vzhajala jutranja zarja kot znanilka novih in lepših dni.

*

In ne zastonj. Ko je pretekla zima in skopnel sneg, naj se je prej kakor koli upiral, ko so se zdijali pomladanski viharji in je toplo sonce priklicalo iz zemlje prvo zelenje, se je vsa dežela spremenila v prekrasen vrt, poln cvetja, novega življenja in fantovskih pesmi.

Nad njo pa je tudi za naprej vsako noč vzhajala svetonočna zvezda, da bi dežela nikdar več ne doživela dni težkega prekletstva. In ljudje so ji bili hvaležni, kajti vedeli so, kaj jim je prišlo z odrešenjem; o njej so z ljubeznijo govorili še poznim potomcem in gorje človeku, ki bi jo bil omalovaževal.

SFINKS:

Ta cvet molči

Ta cvet molči, ničesar mi ne reče, še komaj da živi stebelce bledeče.	In gozd bo šumel, pot se bo bleščala, grozd bo zorel, sinjina trepetala.
--	---

Ko bo zadnji utrip v lističih zamrl, tisti hip bom še jaz umrl.	Čar razkošnih mest duša ti bo pila in boleť je ne bo grenila.
--	--

Študent

(Prirodopisna študija.)

Dandanes se večina zoologov, med njimi celo pristaši skrajne razvojne teorije, ki nas bi rada na vsak način spravila v krvno sorodstvo z opicami, strinja v tem, da se je razvil homo studiosus iz človeka, ki se imenuje v zoologiji homo sapiens, kar bi se reklo bolj po domače: s pametjo obdarjeni človek. Nekateri znanstveniki pa pobijajo to mnenje prav zato, ker odrekajo študentu pamet. Kljub temu se ne more tajiti, da je homo studiosus še najbolj podoben človeku, čeprav ima tudi z nekaterimi drugimi četveronožnimi in dvoonožnimi zoologičnimi bitji marsikaj skupnega, kar mu zlasti profesorji radi očitajo.

Študentovo telo se začne pri glavi, ki je nasajena na vrat. Zoologi razlikujejo okrogle in podolgovate glave, profesorji pa dobre, slabe, trde, puhle in odprte. Trdim glavam pravijo tudi buče. Nabasane so navadno z možgani, včasih pa tudi s slamo. Na glavi rastejo lasje, ob straneh pa ušesa. Študenti jih rabijo največ v šoli v odmorih, potem pa sploh v prostem času, in sicer na ta način, da se zanje vlečejo. To samo na sebi brezmiselno delo spremljajo z glasnim kričanjem, ki je večkrat podobno tuljenju. Samice imajo pa lase zato, da si jih med poukom češejo, kar spravi profesorja navadno v slabo voljo.

Sredi obraza ima študent nos. Če je velik in debel, se imenuje kumara. Čemu je študentu nos, še ni popolnoma dognano. Pride mu pa večkrat prav, zlasti med poukom, kadar ga hoče profesor zaplesti v pogovor, pa mu začne iz njegovih odprtih teči kri. Pri taki priliki ima študent pravico zapustiti šolsko sobo in je tako vsaj za tisto uro varen pred nadlegovanjem profesorjev. Nerodna zadeva pa je nos takrat, kadar je nahoden, pa je študent pozabil doma robec.

Pod nosom je večja ali manjša odprtina — usta. V njih je dva in trideset zob, od katerih jih je pa vedno nekaj odsotnih. Zasajeni so v čeljusti, katere pokrivajo ustnice. Skozi usta sprejema študent hrano v tekoči in trdi obliki. Ker je sredi njih jezik, jih rabi tudi za govorjenje.

Spodnji konec vratu je zasajen v trup, iz katerega mole štirje udje, dva zgoraj, dva spodaj. Imenujemo jih pa navadno sprednje in zadnje ude. Sprednja sta krajša, zadnja pa daljša. Nekateri razvojni teoretiki trdijo, da sta zadnja dva uda zato daljša, ker ju študent bolj rabi kakor sprednja, na primer pri hoji in brcanju. Pa ta podmena ne drži. Če bi postal vsak ud tem daljši in krepkejši, čim bolj se rabi, bi moral biti pri študentkah jezik najbolj razvit, kar pa navadno ni, čeprav se nekateri profesorji pritožujejo, da imajo samice daljše in krepkejše jezike kakor samec.

Mislím, da sem s tem študentovo zunanost zadosti opisal, da ga vsak lahko razloči od osla, bika, koze in gosi. Zato je nevednost, v

kateri kdo študenta zamenjuje s temi živalcami, neopravičljiva, zlasti še, če je dotični nevednež profesor, ki bi moral študenta vsaj po zunanosti dobro poznati. V njegovo notranjost se nočem dosti vtikati. Le toliko naj omenim, da se mnogi pritožujejo, da ima današnja študentovska mladina, samci in samice, premalo srčne vzgoje. Vzrok je najbrž ta, ker posveča študent preveč pažnje želodcu, ki je zato tako dobro vzgojen, da prenese vse, kar mu naloži.

Homo studiosus ne živi v svobodnem stanju, marveč pod varstvom svojih lastnikov, ki se imenujejo starši, če zanj plačujejo, gospodarji ali gospodinje pa, če so zanj plačani. Študenti živijo večkrat tudi v isti hiši v nekaki skupnosti. Takim hišam pravimo zavodi ali konvikti, študentom pa zavodarji ali konviktarji. Ločeni so strogo po spolu. Da bi samci in samice stanovali v istem zavodu, tega niti najbolj goreči koedukacionisti (zagovorniki koedukacije) ne zahtevajo, ker vedó, da bi bila v takih hišah ljubavna mrzlica neizogibna.

Zavodarje in zavodarice nadzorujejo posebni krotilci, ki se imenujejo prefekti, oziroma prefekte, in so v prvi vrsti za to odgovorni, da se spoštuje hišni red. Zato jih ne nadzorujejo le podnevi, marveč tudi ponoči. Navadno spe v tesni sobici poleg skupne spalnice ter opazujejo skozi majhno, nalašč za ta posel prirejeno odprtino v vratih svoje varovance, če zaspe ob uri, ki je določena v hišnem redu. V zavodih, katere vodijo redovnice, spi prefekta večkrat kar med gojenkami. Da pa ne morejo nadzorovati njenega spanja, je njena postelja od vseh strani zaplankana. Zato si gojenke žele tako prefekto, ki smrči. V tem primeru spoznajo, kdaj zaspi, ter lahko na ta način brez strahu posvete vsaj del noči prosti zabavi.

Splošno so pa zavodarji in zavodarice prepričani, da so njihovi nadzorniki poleg profesorjev najnepotrebnejše reči na svetu, ki jih je Bog v istem hipu ustvaril, ko je zemljo preklel.

Čeprav so vsi študenti drug drugemu precej podobni, je vendar znanost dognala v rodu »homo studiosus« več različnih plemen, od katerih hočem navesti najvažnejše: Navadni študent (h. stud. vulgaris), pridni študent (h. stud. sedulus), leni študent ali lenivec (h. stud. piger), omejeni študent (h. stud. stupidus), porivani študent (h. stud. promotus), goljufivi študent (h. stud. fraudulentus), smolasti študent (h. stud. piceus), mazaški študent (h. stud. šmiracius), lahkomiselni študent (h. stud. petulans), zaljubljeni študent (h. stud. amatorius), kričavi študent (h. stud. ululans), šepetajoči študent (h. stud. sibilans) in potujoči študent (h. stud. vagus).

Navadni študent (h. stud. vulgaris) je najbolj razširjeno dijaško pleme in tvori skoraj polovico vsega študentovskega rodu. Kar se tiče njegovih posebnih svojstev naj omenim, da ima bolj srednjo glavo, ki niha nekje med dobro in slabo. Sploh se v vseh zadevah drži zlate srede. Zato se skrbno varuje obeh za študenta pomembnih skrajnosti: slabega uspeha in odlike. Kakor je znano, imajo študenti neko posebno nagnenje do številčk. Tako se vse njihovo govorjenje in teženje suče okrog višjih in nižjih številčk, ki prihajajo za dijaško knjižico v poštev. Vsak študent ima tudi med številčkami svojo izvoljenko, katere se najrajši in s posebno ljubeznijo oklepa. Ljubljenka na-

navadnega študenta je trojka, kateri prepusti v svoji knjižnici največ prostora. Skrbno pa se ogiblje dvojke, ki jo smatra za sovražno znamenje, ker bi mu lahko neprijetno podaljšala čas vežbanja. Nasprotno ga pa štirka ali petica, če zaideta slučajno med trojke, preveč ne vznemirjata. Navadnega študenta spoznamo že na tem, kako v šolo hodi. Ker je rad točen in se tu in tam na cesti nekoliko pomudi, če vidi kaj posebnega, se odpravi z doma zgodaj, da mu ni treba hiteti. Med poukom sedi mirno v klopi ter včasih celo pazljivo poslušati, če ga predmet zanima. Sicer pa ljubi mir nad vse in se najbolje počuti, če ga med poukom nihče ne moti, zlasti ne profesorji. Kadar je pa le prisiljen, da se spusti z njimi v pogovor, je bolj redkobeseden ter pove samo toliko, kolikor po njegovem mnenju odgovarja vrednosti številke tri. Ker je pa splošno bolj krotke narave, se prav nič ne pritožuje, če profesor njegov odgovor s kako višjo številko oceni. Nekateri študenti, samice in samci, so nekako vsiljivi in bi se vedno radi s profesorji pogovarjali. To svojo željo izražajo navadno s tem, da iztegnejo svoj sprednji ud, ki odgovarja človeški roki. H. stud. vulgaris ne dela tega rad. Najprej zato, ker je ponižen in se ne sili v ospredje, potem pa tudi zato, ker je varčen in ohrani rajši svoje znanje zase. Tako mu potekajo šolska leta mirno in v splošno, posebno pa v njegovo lastno zadovoljnost. Po končani dresuri postanejo navadni študenti obojega spola večkrat zelo porabne in za človeško družbo koristne delavne moči, ki izpolnijo točno vse, kar se jim naroči. Za samostojno ustvarjanje pa niso. Če bi ne bil Bog ustvaril sveta, bi ga navadni študent gotovo ne bil.

Neka posebna stranska panoga navadnega študenta je boječji študent (h. stud. timidus). V navadnem življenju se ne razločuje dosti od navadnega študenta. Samo kadar ga kak profesor službeno nagovori, postane ves vrtoglav in zmešan, da pozabi vse, kar je znal in se naučil. Včasih se začne kar tresti in trepetati od strahu. Od kod ta strah (metus), se ne ve natanko. Nekateri trde, da se zбоji profesorja in preteče dvojke. Drugi pravijo, da so vzrok strahu živci. Drugi zopet mislijo, da je strah v nekakem razmerju s tem, kako je študent podkovan in pa z značajem profesorja. Čim slabše je podkovan, tem večji je »metus«. Prav tako je tudi strah večji, če se pogovarja študent s strogim profesorjem (professor asper). Nasprotno se pa razgovor boječega študenta z milim profesorjem (professor lenis) začne, nadaljuje in konča večkrat v obojestransko zadovoljnost. Ker nekateri profesorji pri podeljevanju številčk upoštevajo strah, se najdejo med navadnimi študenti včasih taki, ki se delajo boječje, oziroma, ki simulirajo strah (metum), da bi jih profesor smatral za boječje študente, in pozabijo celo to, česar niso nikdar znali. Zato so med profesorji mnogi neverni Tomaži, ki sploh ne verujejo v strah in se tudi pri boječih študentih nočejo nanj ozirati.

Boječji študenti, samci in samice, so splošno dobra in krotka bitja, ki nikomur ne delajo krivice. Če se z njimi prav ravna, izgube pogosto tekem let ves strah. So pa tudi taki, ki ga obdrže vedno ter se tudi po končanem vežbanju tako vedejo v družbi, kakor bi hoteli vsakega za odpuščanje prositi, da so sploh na svetu. (Dalje.)

Brat z ulice

»Gospod, lepo bi prosil...«

Iztegnil je roko, da sem skoraj zadel ob njo. Po pločniku so hiteli ljudje, zaviti v suknje s privihanimi ovratniki. Izložbe so gorele v modro zelenih in rdečih barvah, ki so se prelivale po poledenelih tleh, da se mi je zdelo, kot da je vsa cesta posuta z drobnim zelenim in rdečim prahom.

»Lepo bi prosil,« je ponovil, ko sem se ustavil ob vozičku. Ujela sva se z očmi in v tistem hipu bi mu rekel brat in poljubil bi ga na slepo oko, ki je mrtvo zrlo vame. V drobni obraz se mi je zazdel kot otrok, ki si ne upa domov, in roke, ki so se nemirno igrale s kapo, so mu bile modre od mraza.

Koščene so bile in tako suhe, da bi jim preštel vse kite, ki so vodile k prstom.

»Kakor koščeni pahljači,« mi je padla misel v srce. Zbolelo me je in tudi roke bi mu poljubil v tistem hipu. Čudno mehko so polzele barve iz izložb po tleh in tipale proti nama.

Zajetna gospa se je ozrla name in zdelo se mi je, da so se ji zasmejale oči. Joj, tisti smeh! Stisnil sem pest in zobe.

Pogledal me je tako začudeno, da se mi je zasmilil še bolj. Zgrbljeno telo, zavito v raztrgano odejo, je bilo nepremično, kapo je spustil v naročje in s premrlimi rokami se je oprl na deske, ki so tvorile nekak zaboj.

»Prijatelj,« sem šepnil. In v istem hipu sem preklel to besedo v svojem srečju, ker je bila prerевна za toliko bedo. Brat bi mu moral reči in v roko seči, kakor da sva se po desetih letih zopet sešla.

»Lepo bi prosil. Jutri bo sveti večer. Domov bi šel rad, pa mi manjka za vožnjo. Deset dinarjev mi še manjka.«

Segel sem v žep in mu jih dal. In zazdelo se mi je, da se mu je še mrtvo oko nasmehnilo. Zagrabil me je za roko, da me je zbolelo, toda odtegniti mu je nisem upal. Ljudje so hiteli mimo naju, topo strmeč predse in s hinavskim smehljajem na licu. Nihče se ni ozrl k nama, boječ se prošnje, da bi mu morda ne bilo treba sleči rokavice in seči v žep.

Strmela sva si v oči in ko sem začutil solzo na svoji roki, sem zaihtel še sam.

In skozi solze se mi je zazdelo, da vidim Kristusa, sedečega v vozičku, zbitem iz desk. Lasje so mu razpuščeni na ramena in gloriola mu blešči okrog glave.

In zakričal bi v tistem hipu mimoidočim: Bratje! Pa sem se prestrašil in se nisem upal.

V vozičku je sedel berač, ogrnjen v raztrgano odejo in mimo naju so hodili ljudje. In ko sem jim gledal v obraze, sem videl, da so bratje Judeževi.

Grenko me je spreletelo. Poslovil sem se in ko sem se na koncu ulice ozrl, se mi je znova zazdelo, da vidim gloriolo okrog beračeve glave.

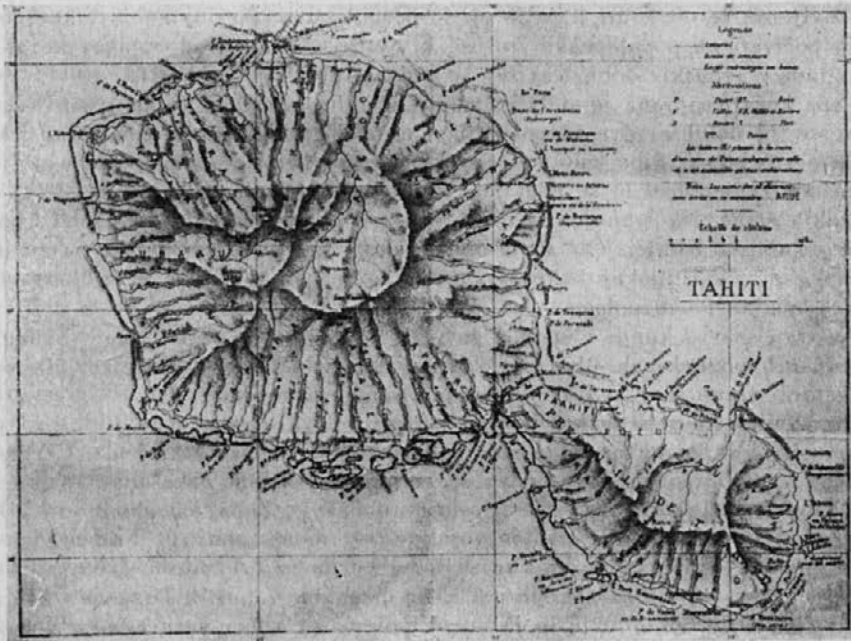
Tisti večer sem do polnoči strmel v Križanega in mislil na brata z ulice.

Na valovih Tihega morja

(Iz spominov na Novo Zelandijo.)

7.

Po osemdnevni vožnji iz novozelandskega glavnega mesta Wellingtona smo 25. junija pristali v mestu Papeete na otoku Tahiti, nekako sredi pota med Aucklandom in San Franciscom, kamor je še kakih 12 dni. Veseli smo bili, da smo zopet lahko stopili na suho ter si ogledati prestolnico te francoske kolonije.

Takoj smo opazili, da so domači prebivalci primeroma zelo svetle barve in da pripadajo polinezijskemu plemenu kot novozelandski Mavri. Začuda so civilizirani in mnogo jih govori prav dobro francoski, le škoda, da izumirajo. Njihova mesta zavzemajo Kitajci, ki imajo očitno že večino trgovin v svojih rokah. Polinezijci so pač poetično, romantično ljudstvo, za trgovino in moderni gospodarski ustroj pa imajo le malo smisla. Pevci so pa ti ljudje sijajni in neki havajski zbor, ki sem ga slišal v Aucklandu, me je prav živo spominjal na domovino...

Na sprehodu po mestu smo dobili vtis, da morajo domačini vsi od kraja biti precej premožni in da imajo na razpolago dosti denarja, saj skoraj vsi nosijo več ali manj evropsko obleko in posebno ženske so marsikatero prav lično oblečene. Čevlje si nabavijo seveda le boljši krogi, ker so v tem podnebjju prav za prav nepotrebni. Domačini vse pridelke lahko dobro prodajo, zlasti kopro (posušene kokosove orehe) ali pa delajo po plantažah in v pristanišču ter tako zaslužijo lepe

denarce. Seveda pa lahko tudi veliko zapravijo, saj jim je v tem milem podnebnju in izredno ugodnih življenjskih razmerah ni treba tako štediti kot v mrzli in izčrpani Evropi.

Po ulicah smo opazili vse polno biciklov, dasi je eden takrat stal okrog 700 frankov, kar je pomenilo tedaj precej veliko vsoto. Tudi avtomobilov ni manjkalo, saj so celo banane, ananas-jabolka in drugo tropično sadje že takrat vozili v mesto s tovornimi Fordi. Sredi Tihega morja smo torej dobili čisto moderno gospodarstvo. Slišali smo tudi, da se prebivalci kaj radi vozijo na izprehod in celo dirkajo po precej dobri cesti, ki vodi okrog osrednjega stožca na otoku.

Zvečer smo šli v kino, kjer so predvajali neki rokovnjaški film, ki je domačinom očitvidno zelo ugajal, saj so prav živahno ploskali, skoraj bi rekel razgrajali. Tolmač je med predstavo prestavljal pojasnila iz angleščine v domači jezik.

Drugo jutro smo morali vstati na vse zgodaj, da smo si ogledali trg, kjer se začne življenje že ob 4. uri. Ljudje gredo pozno spat in ker vstanejo tako zgodaj, morajo počivati ob popoldanski vročini, ki je že ob 11. uri dopoldne skoraj neznozna tudi v »zimski« dobi. Kaj šele v pravem poletju!

Lepa košarica oranž je stala en angleški šiling ali dva franka, osem kokosovih orehov bi dobil za dva in pol šilinga ali pet frankov, steklenico tahitijskega vina za pet frankov. Ribe, meso, zelenjava, krompir, raznovrstno tropično sadje in vse mogoče zanimivosti bi seveda tudi lahko kupili. Kruh prodajajo v obliki dolgih, tenkih štruc. Na trgu je seveda vse kupčija, ki jo imajo izvečine v rokah Evropejci ali pa Kitajci. Ob svoji domači koči v bližnji okolici ti pa prijazni domačin rad podari nekaj kokosovih orehov ali kakih drugih dobrih stvari, ki jih ima slučajno na razpolago.

Na trgu smo si kupili v spomin še vsak po eno težko vejo zelenih banan, da bi jih obesili po kabinah. Med potjo bodo rumenele in dozorevale ter jih bomo potem sproti trgali, kot bi bili v pravem tropičnem gozdu.

Pred odhodom smo se hoteli še priporočiti Bogu za srečo na nadaljnji poti. Zato smo šli v stolnico; mesto je namreč sedež apostolskega vikarijata. Cerkev je prav lepa in tudi v notranjosti čedno opremljena in okusno okrašena. Opazili smo tudi, da se domačini v cerkvi prav dostojno obnašajo. Zunaj ob vhodu sta bili že vzdani dve plošči z imeni padlih vojakov — »morts pour la France dans la grande guerre«. Celotni domačini so se torej borili za Francijo v svetovni vojni!

Se isti dan, 26. junija, smo ob pol 5. uri popoldne zapustili Papeete s kar najprijetnejšimi vtisi. Ob obrežju so se v vodi poigravale ribice raznih barv — modre, rdeče, progaste — tako imenovane metuljke (butterfly fish), ki bi jih vsak smatral za prave metulje, če bi letale po zraku. Na drugi strani je bila v luki zasidrana bivša nemška ladja »Main«, ki je peljala deportirane nemške ujetnike iz Avstralije v staro domovino. Med romantiko in bridko realnostjo smo se z zadnjimi pogledi poslavljali od bajnega otoka.

Na krovu je postalo zopet živahnejše, dasi športne prireditve niso imele več posebne privlačnosti, ker je tudi na morju bila vročina vedno bolj neznozna. Bližali smo se namreč v severno-vzhodni smeri ekvatorju, ki smo ga prekoračili zjutraj dne 30. junija. To pomeni za vsako ladjo svečan dogodek, ki ga je treba primerno proslaviti. Zato so pripravili za zvečer veliko zabavo, kostumiran ples — maske so dovoljene za tiste, ki jih kljub vročini morejo prenesti — vsekakor pa mora cela stvar prekositi vse dosedanje prireditve.

Ples na morju je prav za prav precej naporna zabava. Tudi najboljše ladja se celo ob mirnem vremenu nekoliko ziblje in klasičen valček bi zmožel kvečjemu

kak atlet z močnimi, treniranimi mišicami, ki mu dovolijo, da obdrži »situacijo«, to je svojo damo z zadostno elastičnostjo v svojih rokah. Laže je izvajati moderne plesne, različne »stepe«, tange in »foxtrote«. Kdor se zna prilagoditi zibanju ladje, lahko postane junak dneva.

Ker nisem noben poseben športnik, atlet pa še celo ne, sem bil pri plesni prireditvi, ki se je vršila v veliki družabni dvorani, tako rekoč obsojen na brezdelje. Umaknil sem se v kot za okroglo mizico ter kot prisiljen tihi opazovalec motril pisano množico, ki je valovila pred menoj kot razburkano morje v najrazličnejših kostumih...

Na vrsti je točka »dame volijo«. Godba zaigra foxtrot in kar naenkrat opazim, da se mi približuje neka dama, ki se mi zdi, da sem jo moral že nekoč videti, a v razburjenju in presenečenju ne morem ugotoviti, kje. Zelo rdečih lic je in razpleteni lasje ji padajo čez rame, kot bi bila še mladoletnica (flapper, Backfisch).

»Moj Bog, Sibila!« zakričim kakor v sanjah. »Ali je to mogoče?«

»Ne, ni mogoče, sem samo Doroteja, vaša nekdanja koleginja,« mi mirno odgovori dama. »Ali hočete plesati foxtrot?«

»Obžalujem, foxtrot ne znam.«

»Pa one-step ali kateri koli step,« vztrajno nadaljuje plesalka ter me skoraj vleče za seboj. »Usediva se pod ono košato palmo na krovu. Marsikaj vam imam povedati, saj se že več let nisva videla.«

»Ampak, Miss Dorothy, kako pa pridete vendar na naš parnik?«

»Polagoma vam razložim vse. Ujela sem vas pa le, še vedno mislite na Sibilo!« Prav nagajivo se je zasmejala, tako da me je res skoraj spravila v zadrego.

»Ah, to so le stari spomini! V tem času, kar se nisva videla, se je marsikaj izpremenilo.«

»Da vam povem, prišla sem iz Sydneya z direktnim parnikom v Papeete in od tu nadaljujem z vašo ladjo pot v San Francisco. Kot vam je znano, sem bila kmalu po Sibilinem odhodu tudi jaz premeščena k francoskemu generalnemu konzulatu v Sydney, moj šef g. Rigoreau pa je bil prestavljen na Balearske otoke, ker je hotel biti bližje svoji domovini. Na parniku vas že nekaj dni naskrivaj opazujem ter moram res priznati, da ste se zelo izpremenili. Včasih ste se vendar zelo dobro počutili v družbi mladih dam ter ste znali povedati tudi marsikako lepo povestico, zdaj pa nekako samevate, kot bi vam nekaj manjkalo.«

»Iz romantika sem v teh resnih časih postal realist, to je vse, kar bi imel pripomniti.«

»Ne, ne, to mi ne zadostuje. Verjemite mi, imam dober nos. Odkrila bom vse. Ali poznate francoski pregovor 'Cherchez la femme'?«

»Pregovor poznam. Kar se pa tiče dame, jo samo izvolite poiskati.«

»Dobro, nočete se vdati. Imam še druga sredstva na razpolago. Ali vidite tistega debeluharja, ki tako pridno pleše in se priklanja na vse strani? To je ladijski — detektiv!«

»Ni mogoče, v baru daje moškim za pijačo in pri damah je priljubljen kot najprijetnejši družabnik.«

»To je pač njegova služba. Na ta način pač od vseh izve vse. V današnjih, še vedno nemirnih časih je treba, da so oblasti točno informirane o načrtih in opravkih vseh ljudi, ki potujejo ali zavzemajo kako važnejše mesto...«

»Miss Dorothy, pa vendar niste na skrivnem v službi...?«

Stresel me je mrz in po glavi so mi šumele različne zgodbe o delu, ki ga baje izvršuje angleški 'Intelligence Service'.

»Pomirite se, vaš strah je nepotreben. Hotela sem vas samo pripraviti na marsikaj, kar boste mogoče še doživeli. Sicer pa sva dobra prijateljca, odkar sva s skupnimi naporji sestavljala poročilo o novozelandskih vitaminih. Za primer potrebe vam zaradi tega ponudim svoje varstvo,« je nadaljevala s pozo »velike dame«.

V tem trenutku je prišel po krovu naš brezžični brzojavni oficir »Sparks«, ki ga je Doroteja očitno že poznala.

»Ali morete preskrbeti mojemu prijatelju kozarček 'brandyja' znamke 's tremi zvezdami'?« se je obrnila proti njemu in čez trenutek je že bil na mestu ladijski »steward« (natakar) z zahtevano pijačo.

Prišel sem nekako k sebi in moja nekdanja koleginja je nadaljevala svojo zgodbo.

»Kot rečeno, kmalu po tistem pikniku je odjadrala Sibila z očetom in ostalo družino v Sydney. Takrat so začeli s pripravljalnimi deli za veliki most preko zaliva v tem mestu. Sibilin oče, arhitekt Mahoney, je silno ljubil oboke, a novozelandske razmere so bile zanj premalenkostne. V Sydneyu je dobil primerno torišče za izvedbo svojih načrtov. Sibili sami do nadaljnjih študij ni bilo, pač pa je s svojo materjo veliko potovala ter se mnogo udejstvovala na športnem polju, zlasti se je navdušila za golf...«

Golf je na Angleškem igra ministrov in tudi v kolonijah šport tako imenovanih boljših krogov, dočim tenis igra že skoraj vsak človek. Golf je neke vrste izprehajalna igra, in kdor ima na razpolago dosti časa in primerna sredstva, nima skoraj boljše prilike, da se v prosti naravi dobro razgiblje, saj je treba obhoditi velike terene, koder se nahajajo igrišča, ki so vedno na zeleni trati. To tudi prija očem in zdravemu okusu. Malo, trdo kroglo je treba poganjati od zelenice do zelenice in za vsak udar imaš drugo palico, tako da jih je treba najmanj kakih deset. To zbirko palic pa nosi za teboj kak pobič, včasih se pa dobi tudi kak »gentleman«, ki se pri mladih dekletih rad žrtvuje, tako da je na vse strani igra v dvoje.

»Ni mi ostalo drugega,« je nadaljevala Doroteja, »kot da sem se tudi jaz morala lotiti golfa, saj sva bili s Sibilo že od nekdanj takih prijateljci, da sva morali vedno biti skupaj.«

»Moj Bog, tako sijajno se vama je godilo, jaz pa sem moral požirati slino ob spominu na prijetne dneve iz prejšnjih časov. Samo to mi še povejte, ali vama je bilo kaj dolgčas po meni?«

»Dolg čas? Saj sva imeli zabave več kot preveč in tudi občudovalcev obilo na razpolago. Toda o tem pozneje, vse pride na vrsto. Za zdaj samo prosim, da ne delate nepotrebnih opazk, sicer ne pridem do konca.«

Povedala bi še rada, da je najino poročilo o novozelandskih vitaminih zbudilo v Londonu veliko pozornost. Seveda prav po naključju. Ko se je začela vojska, je avstralski in novozelandski izvoz zaradi nemških podmornic začel iskati namesto dolgotrajne poti v London bližjih trgov, vse to pa na vzpodbudo kolonialnega in trgovskega ministra. Takrat so zopet odkrili Ameriko, o kateri sva itak že midva govorila v znamenitem poročilu, seveda bolj v nekaki romantični zanesenosti kot pa čisto s trgovskega vidika. Ob tem času so se pa s poslovnega stališča za te stvari začele zanimati celo velike čikaške klavnice, ki so bile silno preobremenjene z naročili, posebno odkar je bila Amerika sama stopila v vojsko. Tudi industrija na ameriškem vzhodu je delala s polno paro in konsum mesa se je silno dvignil, tako da je na zahodu potrošnja že morala iskati novih virov izven Amerike. Tu pa je prišla do veljave najina pobuda. Visok uradnik mi je pozneje pripovedoval,

da so celo iz Londona dobili nos, kako da take stvari morajo izvedeti iz poročila francoskega konzulata, kot da bi direktnih virov ne bilo na razpolago.

V zvezi s trgovskimi posli so prišli iz Amerike mladi, živalni potniki in posredovalci, ki so bili podjetni na vse strani. Znano vam je, da je pri Amerikancih hitri postopek od poroke k razporoki ali pa narobe vsakdanja stvar in tako smo ravno v Sydneyu doživeli precej neprijetnih avantur. Eno sem celo preprečila morda jaz sama. Zanimalo vas bo, ker vam bo oseba morda celo nekoliko znana...«

Spreletele so me težke slutnje in kar nekako zameglilo se mi je pred očmi.

»Steward, prinesite hitro gospodu še kozarček ‚brandyja‘, tistega s tremi zvezdami!« je moja spremljevalka skrbela zame.

»No, vidite, še tli nekaj pod pepelom.« se je smehljala hudomušno. »Uganili ste, junakinja te avanture je bila — Sibila. Že zdavnaj vam vendar mora biti znano, da je imela, kot bi rekli, ‚šibkost‘ za Amerikance, to pa zaradi tega, ker tako drzno nastopajo. Saj sem vam vedno pripovedovala, da ženske hočemo imeti junake, z mevžami in slabiči ne vemo kaj početi, a to vam očitvidno ne gre v glavo.«

»Naprej, naprej, pripovedujte, kar težko že čakam, kako je bilo.«

»Sibilin oče je kot arhitekt že v Aucklandu rabil veliko lesa, ker so v Novi Zelandiji kot v Avstrajili hiše večinoma lesene. Ta les pa prihaja po morju iz ameriške države Oregon, severno od našega cilja San Francisca. Pogosto ste v aucklandski luki videli ogromne jadrnice, naložene z oregonsko smreko (Oregon pine). Z ladjami so prihajali iz Amerike tudi mladi častniki trgovske mornarice, ki so poslovno in potem tudi na prijateljski obisk zahajali v hišo gospoda arhitekta. Tako se je Sibila prvič seznanila z Amerikanci. Seveda je bila takrat še otročja, a imponirali so ji le. Spominjate se še, s kakšno težavo sva jo učila izgovarjati francoske nosnike, ko ni hotela stvari vzeti resno, češ Amerikanci kar celo besedo pihnejo skozi nos, za eno samo črko pa da se to komaj izplača. Vidite, marsikak človek že pri igrači pokaže, kako se usmerja.«

»No, dobro, ampak kje je avantura? Veste, da že težko prenašam tako dolgo-vezen uvod.«

»Počasi, da vas pripravim na situacijo. Sibila je torej igrala golf in naenkrat je dobila takega ameriškega oboževalca, ki je seveda tudi igral golf. Ne bodi lena, sem se tudi jaz s podvojenjo silo vrgla na golf. Toliko hudobije je namreč še vedno v meni, da rada pokvarim igro, če se mi ravno zdi primerno.«

»To mi je dobro znano, draga moja Doroteja,« sem pripomnil sarkastično. »Povejte mi odkrito, ali ste takrat prisluškovali pri vratih, ko sva s Sibilo imela prvo lekcijo?«

»Častna beseda, da ne! Proti koncu sem prav slučajno prišla mimo vrat, ker me je gospa Mahoney prosila, naj vaju opozorim, da je popoldanski čaj gotov. Res pa je, toliko sem že slišala, da ste tisto razlago že tako potencirali, da je tudi že skoraj nastajala druga igra. In v takih primerih je moja stara navada, da igro rada nekoliko prekinem.«

»Naj bo! Vzajem na znanje, sedaj pa naprej do avanture!«

»Spočetka sva torej s Sibilo še igrali skupaj, a kmalu me je ta predrzni Amerikanec jel prehitevati, tako da sem vedno bolj ostajala za njima. Vedno bolj sem sumila, da situacija, kot pravimo, dozoreva. Nekoč se je le preveč opletal ter prestavljal tiste palice tam okrog nje, tako da je bilo že čisto jasno, da gre za drugo igro in da je golf le še pretveza. To me je pa ujezilo. Z vso močjo poženem kroglo s svoje zelenice naravnost proti njima in uspeh je bil res katastrofalen, kajti na vse strani so letele trske in iveri njegovih polomljenih palic, ker sem bila

zadela naravnost mednje. Pohitela sem k njima in se seveda opravičila, a igre je za tisti dan in za vedno bilo konec, ker možakarja ni bilo več na spregled.«

»To ste pa res sijajno zadeli! Miss Dorothy, moja draga koleginja, vi ste res sijajna ženska. Toliko sem se že od vas naučil, da vas prav gotovo nikdar ne bom pozabil!«

»Počakajte še malo s priznanjem, zgodbe namreč še ni konec. Ravno sedajle je zelo aktualna. Tisti avanturist, ki sem vam o njem pripovedovala, se namreč nahaja tukaj na ladji in jaz ga zasledujem!«

»Miss Dorothy, bojim se vas,« sem skoraj zastokal.

»Vam se ni treba bati ničesar, ampak tisti tamle, tisti Amerikaneec, ki že ves večer pleše s tisto tahitijsko princeso, ki ji je pred kratkim umrl mož in ste jo videli na pokopališču, tisti naj se me boji!« je zacepetala jezno. »Slišali boste še marsikaj, a za nočoj naj bo dovolj!«

Pripovedovanje jo je bilo očitno zelo utrudilo. Bila je videti izredno razburjena. Kot ob nekem tajinstvenem prividu jo je kar streslo in v tistem hipu ji je padla z roke zapestnica iz aluminija, kakršne so tedaj nosile mlade dame kot spomin ali darilo vojakov, ki so se bili vrnili s fronte. Narejene so pa bile te zapestnice iz šrapnelovih konic, ki so jih ob koncu vojne, ko je povsod še manjkalo medi, delali iz aluminija.

Naglo sem se se sklonil in pobral zapestnico ter ob električni svetilki, ki je bila pritrjena ravno nad nama, sem prav slučajno opazil, da je bilo na zapestnici vgravirano ime »Willie«. To mi je zadostovalo. Doroteja je bila dobila svojega junaka, po katerem je toliko hrepenela, toda očitno je morala nastopiti nekaka motnja, sicer ne bi bila tako nervozna.

V tistem hipu je na svojem običajnem izprehodu po krovu prišel mimo naju dobro znani »brezžični« prijatelj »Sparks«, tako da mi je kar odleglo, ker sem bil že skoraj v zadregi, kajti Doroteja se mi je zdela, kot bi bila iz nekega neznanega vzroka živčno skoraj izčrpana. Peljala sva jo do »buffeta«, kjer je dobila močnega čaja in nekaj primernega prigrizka, nakar sva jo spremila do njene kabine, da je legla k počitku. Nato sva v baru popila še nekaj kozarčkov »brandyja« in najina zabava je za tisti večer bila končana.

(Dalje.)

SFINKS:

Zagori

Zagori pred menoj, ko luč žareča,
v vsa bitja svoj sijaj prelivajoča,
zagori pred menoj, ko mila sveča,
v adventnem jutru svetlo trepetajoča.

Razlij se v dušo, kakor se vedrina
jesenskega neba nad gozde lije,
objemi me, ko čudežna tišina,
ki skale in prepade v gorah krije.

Posekani oreh

Pred kajžo, kjer sva z materjo stanovala, je rasel oreh. Bil je gotovo že sto let star, če ne več. Deblo bi dva človeka z razprostrtimi rokami težko obsegla. Nas otrok se je spravilo precej, pa smo ga le redko kdaj obsegli.

Ta oreh je čudovito pel... Kadar je zapihala burja, ki se je iz doline zagnala v našo gorsko vasico, je divje vihral s svojimi rogovilastimi vejami in listi. Vse je čudovito pelo... Takrat smo se otroci stiskali doma, se držali svojih mater za krilo in se strašno bali. Gledali smo pri oknih in poslušali, kako poka stari oreh in poje... Njegova pesem je bila strašna. Vsaj tako se je zdelo nam otrokom.

Še dobro mi je v spominu tepežni dan. Mati me je zgodaj poklicala. Zunaj je bil mraz. Zato sem se moral dobro obleči. Med oblačenjem je oreh zapel... In pustil sem potice, ki bi jih dobil, lešnike, orehe, vse, vse. Bal sem se tiste strašne orehove pesmi, tiste burje, ki je šla do kosti.

Mati si je hotela postaviti lesen hlev za ovce. Ker nisva imela gozda, nisva vedela, kje bi dobila les za hlev. Ker sem imel pri materi tudi jaz besedo, sem ji nasvetoval, naj kupi tisti oreh in ga poseka. Materi se je zdel moj nasvet pameten.

Noč pred dnevom, ko bi moral oreh pasti, je bila zame grozna. Ležal sem pri materi. Zunaj je divjala huda burja. Končno se je uprla v oreh, ki je ječal, ječal, kot da bi trpel neizmerne bolečine, in tulil in vriskal, da mi je šlo skozi ušesa. Stiskal sem se k materi, ki me je tolažila, naj se nikar ne bojim. Ko le ni hotelo biti konca, sem izbruhnil v jok.

»Mama, oreh joka. Ne smemo ga posekati!« sem jo prepričeval v svoji otroški naivnosti.

Mati se je smejala:

»Beži, beži! Bodi miren in zaspil!«

Mašil sem si ušesa, da bi ne slišal grozne pesmi. A zaman! Oreh je jokal in tulil in ječal. Šele proti jutru je ponehalo. Ko sem se pozno zbudil, sem vstal in pogledal skozi okno. Dva kmeta sta odložila žago in zavihtela sekiro. Oreh bi moral vsak čas pasti. Fantje so že napenjali vrvi, da bi mogoče ne padel na bližnjo hišo. Še nekaj udarcev in oreh se je zamajal ter obupno zahreščal. Vrvi so se nategnile in fantje so se razbežali na vse strani, da bi jih oreh ne pobil. Velikan je priletel z vso silo ob tla, da se je kar streslo... Takrat sem se globoko oddahnil...

Mati je nekam odlašala s postavitvijo hleva. Deske so že čakale, da pridejo tesarji in stešejo hlev. Zložene so bile pred našo kajžo. Jaz sem venomer naganjal mater, naj že vendar začne z delom, a ona je še vedno odlašala. Ne vem, zakaj. Meni se je samo čudno zdelo. Vesel sem bil pa le, da oreh zdaj ni več tulil.

Mati je zbolela in morala je v bolnišnico. Ne vem, kaj ji je bilo. Meni ni nihče povedal. Nikomur se pač ni zdelo važno, da bi povedal to meni, otroku. Spraševal pa tudi nisem. Samo ob sebi se mi je zdelo umljivo, da mora mati ozdraveti. O tem nisem dvomil.

Ko je prišla mati iz bolnišnice, je bila potrta in bolj sama zase. Nič več se ni smejala. Obraz ji je bil vedno resen.

»Mama, zakaj se ne smeješ? Zakaj si taka?« sem jo često spraševal.

Ni mi odgovorila, a potem je bila še bolj resna in večkrat sem jo opazil, ko si je brisala solzne oči. Tega si na noben način nisem mogel pojasniti.

Zopet sem jo spraševal:
»Zakaj jokaš, mama?«
»Saj ne jočem, sinko. Samo oči se mi solzijo, me je hotela utrditi v na-
pačni veri.

A jaz ji nisem verjel.
Čez nekaj dni je mati legla. Bila je zopet bolna. Ženske so ji stregle s čaji
in z raznimi zdravili. Mati je hirala vedno bolj. Ženske so mi pozneje pravile, da
je med boleznijo vedno jokala. Jaz sem jo skrbel...

Prišlo je tako nenadoma in nepričakovano. Zdravnik je obupal in ga ni bilo
več blizu. Mati je umirala in še v zadnjih trenutkih sem jo skrbel jaz... Imela
me je tako rada... Umrla je in ostal sem sam.

In tiste deske pred kajžo so bile brez pomena. Ko jih je videl stric, se je
takoj spomnil, da bi bile dobre za krsto... Nagnal je hlapca, ki je naložil deske
na voz in jih odpeljal k mizarju...

Morda je mati slutila, da bo umrla. Skoraj gotovo... Čemu je potem odlašala
s postavitvijo hleva? Mogoče je računala na to, da bo stric odločil tiste deske za
njeno krsto... Danes skoraj ne dvomim več o tem. Tako rad bi pa vseeno še slišal
tisto pesem orehovo, pesem groze in smrti. Zdi se mi, kot da je oreh oznanjal
materino smrt.

F. M.:

S kolesi po Dalmaciji in Bosni

(Ilustriral M. P.)

5. Gostje pri muslimanu v Travniku.

Bila je že temna noč, ko smo zagledali prve hiše v Travniku. Potrkamo na
prva vrata, toda nihče se ne oglasi. Trkamo naprej še pet minut in končno priro-
banti ven star musliman. Komaj nas zagleda, že začne preklinjati, in šele ko se je
izlila ploha dičnih kletvic, nas vpraša, kaj hočemo in kdo smo.

»Bismo mogli ovde dobiti konak, mi smo študenti i putujemo i sad neznamo
kuda,« mu povem v svoji jugoslovanščini.

V Travniku prosimo prenočišča.

»Ajte do djavola, zašto putujete!«
zakriči na nas in se obrne. Mariborčan
mu še vošči lahko noč, potem se pa tudi
mi obrnemo. Toda naredili smo le nekaj
korakov, kajti nataktnjeni musliman nas
že pokliče nazaj in nas pelje v svoje
umazano in nizko obokano stanovanje.
»Turek«, ki smo drugo jutro zvedeli o
njem, da je Hrvat, seveda muslimanske
vere, je privlekel od nekod dve slamnja-
či in nekaj umazanih odej, vse skupaj
vrge v veži na tla in odšel brez besed.

Mi trije še pozno v noč nismo mo-
gli zaspati. Čudno muslimanovo obna-
šanje nam ni dalo miru. Jaz sem se za-
mislil v one čase, ki jih opisuje Jurčič

v svojem »Kozjaku«, ko so krvoločni Turki napadali slovenske vasice in ugrabljali mladeniče. Tedaj so hodili Turki po janičarje visoko na sever, sedaj pa se jim prihajamo na jug ponujati, da nas sprejmejo!... Toda takratni Turki in današnji »Turki! Prej krvniki in krvoločneži, danes pohlevne ovčice, ki plačujejo davke in so pokorni oblastem. Današnjim »Turkom« sta ostala le še vera in pisani turban.

Medtem ko sem v mislih primerjal Kozjakove in današnje čase, sem zraven še poslušal Marijana in Mariborčana Ivana, ki sta krepko zafrkavala drug drugega. Ivan je na vsak način hotel, da jo na tihem pobrišemo, češ da ima stari mohamedanec z nami temne namene. Marijan se mu je seveda smejal in se norčeval iz njega. Končno pa nas je vse tri premagal spanec.

Preden smo drugo jutro odšli, smo se prepričali, da so »Turkovi« nameni le v toliko temni, ker nam je njegova zastrta žena servirala zelo temno črno kavo. Drugače pa se je naš gostitelj v primeri s prejšnjim večerom bil ves spremenil. Prijazno se je pogovarjal z nami, nam svetoval, kje je najbližja pot do Jajca, hvalil je Slovence, da malo govorijo, a dosti delajo ter da izvlečejo iz vsake stvari največ dobička. Imel je v mislih politiko. Potem je začel hvaliti še sebe, češ da je že bil v Ljubljani, ki da je zelo lepo mesto.

6. Čez Vlašič v Jajce.

Etapa Travnik - Jajce je pomenila najbolj naporen dan našega potovanja. Sicer smo že opoldne prispeli v Jajce, vendar smo se morali prej vzpeti na Vlašič, katerega glavni vrh je visok 1919 metrov. Hvala Bogu, da je na Vlašiču dosti ledenomrzlih studencev, s katerimi smo si hladili kožo in usta. Čim više smo se vzpenjali, tem bolj so izginjali temni gozdovi. Namesto njih so nas sprejemale ogromne gole rebri, posejane s pastirskimi kočami, ki so prav podobne onim na naši Veliki planini. Veseli vriski mladih pastirjev in pastiric so odmevali tudi s sosednjih planjav, na vrhu pa nas je pozdravilo mukanje goveje živine.

Vzpon je bil naporen, navzdol pa je šlo še teže, ker ni bilo nobene prave poti. Kako smo obžalovali, da nismo šli po glavni cesti! Glavna cesta, ki se izogne Vlašiču, je sicer 50 km daljša, toda cesta je le cesta. Tu pa smo morali pri vsakem križišču čakati na ljudi, da nam povedo, kam gre prava pot. Toda človek razumi Bosanca! »Ideš preko prve čuprije, onda levo, dolaziš do karaule, pa opet levo, zatim dve čuprije i konačno dolaziš na sedemnaesti kilometar.«

Na glavni cesti, na sedemnajstem kilometru, to se pravi sedemnajst kilometrov oddaljeni od Jajca, smo ugotovili na Marijanovem kolesu tako zvaní »ohtar«, pri Mariborčanu Ivanu pa polomljeno streho...

Državna cesta proti Jajcu je najslabša, kar sem jih kdaj videl. Velike skale gledajo tu pa tam iz tal, drugod pa so jih za nameček še nametali. Po takšni »kaldrmi« smo končno privozili mimo znamenitih slapov Plive v Jajce.

Nad mestom, ki ga obkrožata ledenomrzli reki Vrbas in Pliva, se dviga na strmem griču mogočen grad, stara zgodovinska trdnjava. Sploh pa še danes vidiš, da je bilo vse mesto nekdanj mogočno

Spušcanje z Vlašiča.

Pogled na Jajce s slapovi Plive.

Razdaljo, ki je približno tako velika kot od Ljubljane do Celja, smo premagali že v štirih urah, kljub temu, da smo spotoma precejkrat skočili v Vrbasove vode.

V banjaluškem predmestju smo imeli drugo nesrečo na tem potovanju. To pot nisem »nastradal« jaz, kot takrat pri Kolpi, ampak je bil žrtev Marijan. Trčil je z nekim kolesarjem in izid ni bil nič kaj zadovoljiv. Marijanu se je zadnje kolo, že prej skrivljeno, strlo, oni drugi pa si je raztrgal obleko in razbil svetilko.

Marijanu ni kazalo drugega, kot da piše domov po denar, ker mu je že v Sarajevu skrivnostno izginil »metulj«, sedaj ga bo pa še popravilo kolesa stalo nekaj. Ko smo »viribus unitis« diplomatsko sestavljali besedilo, ki naj bi na razglednici sporočilo v Ljubljano njegovo zadrego, Marijan sam ni bil nič kaj prepričan o uspehu. Vendar je imela diplomatsko sestavljena prošnja uspeh. Čez nekaj dni je imel čast na zagrebški pošti dvigniti namesto pričakovanih sto, kar dve sto dinarjev.

Banjaluška nudi sliko modernega mesta, čeprav so tudi tukaj muslimani še v večini. Siroke asfaltirane ceste, krasne palače, lepi parki te takoj opozorijo, da si v glavnem mestu vrbaske banovine. V gimnaziji, kjer je bilo svratišče, nas je čakalo neprijetno presenečenje. Na vratih je bil sicer velik letak, da je tu svratišče, vendar je bilo vse zaprto. Sluge tudi nikjer. Stanovalci sosednjih hiš so nam povedali, da najbrž leži pijan v kaki gostilni. No, k sreči so bila okna v razrede odprta, da smo lahko zlezli pod streho.

Zlom kolesa.

utrjeno. Ostanki zidovja se še prav dobro vidijo. »Kapija«, vrata tega zidovja, predstavljajo poleg slapov Plive glavno mestno znamenitost. Hiše so vse zelo zanemarjene, kakor bi na videz že razpadale. Mestno sliko poživljajo minareti in tudi stolpi krščanskih cerkva; pravoslavcev je tukaj nekaj več kot katoličanov.

7. Ob Vrbasu v Banjaluko.

Vožnja po cesti iz Jajca v Banjaluko je pravi užitek. Ob zelenem Vrbasu teče lepa, ravna cesta brez klancev, ker so skozi hribe narejeni številni predori.

Ker pa so bila v razredu samem vrata tudi zaprta, se umiti sploh nismo mogli. Kar se pa tiče hrane, smo od časa do časa zopet skozi okno zlezli na cesto po sadje. Kaj so si mislili ljudje, ki so nas mimogrede opazovali, si lahko vsakdo misli. Edina dobra stvar pri vsem tem je bila, da ni bilo na spregled nobenega stražnika. Ta bi nas takoj zabeležil kot vlomilce, ki kradejo šolski inventar...

Popoldne je zavil Marijan v mehanično delavnico popravljat svoje kolo, z Ivanom pa sva si medtem ogledovala

mesto. Najbolj zavidam Banjalučanom prekrasne »banske dvore«, ki tvorijo sami svoj trg, sredi katerega stoji sijajna pravoslavna cerkev. Kolkreneva proti čaršiji, pade Ivanu »srečna« misel v glavo, da bi prodal svoj suknjič, ker mu je že slaba predla z denarjem. Začela sva torej hoditi od stojnice do stojnice in ponujati suknjič Tivarovega izdelka.

»Pošto cijeniš?« vpraša prvi interesent.

»Sto banki!« mu odgovori Ivan, ki ni bil posebno trden niti v jugoslovanščini. Pri teh besedah bušijo vsi blizu stoječi v smeh, interesent pa se prime za glavo. Takoj sem popravil Ivanovo izrazoslovje in dejal, da je mislil sto dinarjev, oziroma »deset banki«. Pa vendar se je tudi ta cena zdela ljudem pretirana.

Precej časa sva hodila od stojnice do stojnice, dokler se nama ni nazadnje sreča nasmehljala. Ponudil se je nama neki Bosanec, da naju pelje k nekemu, ki bo kupil suknjič. Zavlekel naju je v neko ulico in ustavili smo se pred trgovino mešane robe s tipično muslimanskim imenom Špirogačić. Debeli trgovec se je dal pregovoriti, da pomeri suknjič. Tedaj se je nudil smešen prizor. Debelinko je ostal sredi ulice oblečen v Ivanov suknjič, ki ga zaradi trebuha sploh ni mogel zapeti, rokavi pa so mu segali le malo čez komolce. Gruča ljudi, ki se je medtem nabrala okrog Špirogačića, je iz nerazumljivih razlogov glasno hvalila njegov okus. Pri tem pa so si ljudje pomežikovali in komaj zadrževali smeh. Debelinko je nekaj godrnjal, da se gumbi ne dado zapeti.

»Ali Špiro, nije to važno, uopšte ne treba da u ovakvoj vrućini zakopčavaš dugmeta!« so mu vpadali v besedo gledalci.

»Imaš pravo,« jim je odgovarjal Špirogačić, »ali roba se mi ne čini tako fina.«

»Pa šta se ti žališ na robu! Vidiš ovde značku, ajde čitaj, T-i-v-a-r. Ne znaš li, Špiro, da je Tivar roba najbolja u zemlji!« mu je odgovarjal najin Bosanec.

Možak se je končno le dal pregovoriti, in sicer smo sklenili kupčijo za osem-deset dinarjev, ki jih je Ivan prav veselo stisnil v žep.

Potem nama je šele Bosanec pojasnil, zakaj so vsi prigovarjali Špirogačiću, naj vzame suknjič. »Špiro« je bil namreč po vsem mestu znan kot prevelik stiskač, pa so si ga ljudje na ta način nekoliko privoščili.

Na Ivanov račun smo imeli tisti večer kaj čudno večerjo. Najprej nekaka poskušnja pomladanskega, poletnega in jesenskega sadja, češnje, breskve in grozdje, vse skupaj pa smo zalili z obilnimi porcijami mleka. Na odličan učinek take večerje takrat seveda nismo pomislili.

Pri vratih gimnazije nas je že čakal »podvornik«. Za pozdrav smo ga pošteno nahrulili in ga spraševali, če je morda v vrbaski banovini običaj, da morajo ferijalci po vseh gostilnah iskati čuvarja svratišta. Mož je bil res precej dobro prepojen z rakijo in ko je zvedel, odkod smo, je samo zavzdihnil: »Čudni ste vi Kranjci!«

Uničevalno delo sadja in mleka se je začelo že zjutraj, ko smo se premetavali po slamnjačah in drug drugemu naznanjali svoje trpljenje z boleznimi gubami na obrazih. To trpljenje se je nadaljevalo, ko smo se vozili proti Bosanski

Špirogačić pomerja Ivanov suknjič.

Gradiški. Na kolesih smo dobesedno ležali. Pri prvem vodnjaku ob poti je bruhala moja malenkost, pri neki vasi nekaj kilometrov naprej pa sta isto storila tudi Ivan in Marijan, in sicer kar oba naenkrat. Baš tedaj je privozil mimo s svojim vozom neki musliman, namenjen na semenj v Bosansko Gradiško. Imel je uvidevnost za naš položaj in tako smo pot nadaljevali na vozu. Za ozdravljenje želodcev pa nam je ponudil rakijo, ki se resnično v tem primeru obnese. Tudi sam z rakijo ni štedil, čeprav je imel želodec popolnoma v redu. Kot v nekako opravičilo pa je omenil, da je naravnost prisiljen porabiti staro zalogo pijače, ker da bodo letos slive tako obrodile, da bo rakije več kot vode.

8. Za konec.

V Bosansko Gradiško smo prikolesarili še vsi trije srečno, do Dubice pa ne več. Mariborčan jo je na svojo roko odpihal, meni je Marijan še nekaj časa delal družbo, a ko je videl, da moja polomljena »strela« ne bo tako zlepa spet cela, jo

je tudi on ubral čez Sisek proti Zagrebu, kjer da me počaka.

Ko sem ostal sam in ugibal, kaj naj bi počel s polomljenim kolesom, je k sreči privozil mimo voz prijaznega muslimana, ki me je z mojim »starim železom« pripeljal na postajo Hrvatske Dubice, kjer sem moral prenočiti v čakalnici med pisano družbo najrazličnejših potnikov. Drugo jutro je bila moja prva pot v poštni urad. Brzjavil sem domov, naj mi nakažejo v zagrebško svratište toliko in toliko dinarjev, da dam popraviti kolo...

Načrt poti.

Jaz sem prišel z vlakom v Zagreb prej ko Marijan s svojim kolesom. Čeprav je vozil po hrvaških ravninah prav srečno, ga je dolga pot vendarle zdelala. Ko je prišel v svratište, je takoj legel in ves večer nisem mogel ne besede spraviti iz njega. Zato pa so bili tem glasnejši drugi ferijalci, večinoma Slovenci. Skoraj vsi so prihajali od Plitvičkih jezer ali pa so bili namenjeni tja. Ljubljana-Sušak-Senj-Plitvice-Zagreb-domov je sploh tradicionalna pot slovenskih študentov.

Čez dva dni je bilo moje kolo popravljeno in po treh tednih najinega malega »tour de Yougoslavie« sva se srečno vrnila z Marijanom v Ljubljano — primerno shujšana. Zagrebški avtomat je namreč ugotovil, da sva izgubila svoje teže za sedem, oziroma osem kilogramov, kar pa naju ni žalostilo, ko sva pridobila »na razglednosti« in sva lahko ponosno citirala Levstika:

»Ta ni možak, ta ni za rabo,
kdor tujih videl ni ljudi« — in krajev!

Jurčkova fotografska šola

8. Razvijanje filmov II.

Jurček je pri razvijanju filmov preskusil že nekaj razvijalcev. Prvič je vzel tudi za film kar razvijalec, ki ga sicer uporablja za kopije. S tem pa je tudi film popolnoma uničil. Filma je bilo res škoda, ker ga je posnel na majniškem izletu. Sošolci so zaman čakali na slike, Jurčka pa je bilo sram njegove skoposti. Po dolgem preskušanju sta ga zadovoljila dva razvijalca. Vobče sedaj uporablja izenačevalni razvijalec Final, le kadar hoče slike izredno povečati, uporablja drobnozrnati razvijalec Atomal, ki tudi deluje zelo izenačevalno. Zakaj izenačevalno razvijanje? Izenačenje oziroma mehko razvijanje je potrebno zlasti pri zvitem filmu, kajti na njem imamo enega poleg drugega posnetke najrazličnejše vrste. Nekateri med njimi imajo močna svetlostna nasprotja, drugi so zopet brez kontrastov. Vse pa je treba razviti v istem razvijalecu in istem času. Izenačevalni razvijalec vzamemo razen tega povsod, kjer imamo poleg velike svetlosti globoke sence; torej pri nasprotni svetlobi, pri posnetkih v sobi brez dodatne svetlobe, pri posnetkih z umetno lučjo in pri nočnih slikah.

Danes uporabljajo ljubitelji fotografije gotove razvijalce. Vse kemikalije, od razvijalca do fiksirne kopeli, lahko dobiš že pripravljene v posebnih zavojih. So odlične in dolgo vzdržijo, ker so njihove sestavine prvovrstne. Na sliki vidimo zbirko Agfinih kemikalij.

Pri razvijanju se glede časa oziraj na tole tablico:

	Final	Atonal
Isochrom in Isopan F	8—10mm	10—12mm
Isopan ISS	10—12mm	12—14mm

Ko si se odločil za kak razvijalec, mu ostani zvest. Dobro se ga boš navadil. Fiksirno kopel nastavi z isto kisló fiksirno soljo, ki jo uporabljaš tudi za kopije, da jih ustališ. Zelo važen je pri razvijanju na čas termometer. V navodilih navedeni razvijalni časi veljajo vsi za sobno temperaturo, torej za 18—19°C. Ako je razvijalec prehladen, deluje počasneje; negativi še niso razviti, ako jih po predpisanem času izperemo. Pretopel razvijalec pa se jih v enakem času premočno loti, kar tudi ni dobro.

Pravilno moremo presoditi negativ šele, ko je popolnoma suh. Držimo ga proti svetlemu nebu. Takoj vidimo, ali je oster in ali nima prevelikih zrn. Vsa gosto krita mesta, ki so jih vtisnile na film svetle posameznosti predmeta, imenujemo »svetlosti«, čeprav so na negativu temne ali morda celo črne. Svetli deli negativne slike, ki so mnogokrat popolnoma prozorni, so »sence«, ker nam res upodabljajo temne posameznosti predmeta.

Pri normalnem negativu imajo sence nežne, toda jasno izrisane posameznosti in so — krite s tenko tenčico — le redko čisto prozorne; svetlosti so dobro krite in se ne zlivajo v brezupno nejasno črnino, temveč so lepo stopnjevane. Soseščina svetlosti in senc nam da harmonično sliko predmeta. Za oko tak negativ ne obeta mnogo. Toda na normalnem papirju da odlične kopije, zlasti pa je primeren za povečave. Njegove dobro izrisane sence pričajo o zadostni osvetlitvi, lepo stopnjevano kritje svetlosti pa o pravilnem razvijanju.

Pri trdem negativu pa imamo velika nasprotja med kritjem v svetlosti in sencah. Ločiti moramo dve vrsti trdih negativov. Ako so sence prozorne in brez posameznosti, potem si premalo osvetlil. Pri posnetku je bila torej osvetlitev prekratka ali zaslonka premajhna. Tu ni mogoče nič pomagati. Tak film vrzi v koš. Ako pa imamo posameznosti v sencah, potem je krivda pri razvijanju. Razvijanje je trajalo predolgo, zato so svetlosti tako gosto krite. Toda posnetek zato še ni izgubljen. Mehko delujoč papir da v kopirnem okviru sliko z izenačenimi nasprotji.

Medel negativ pa ima samo malenkostna nasprotja med svetlostmi in sencami. Tu gre za kritje. Ako imajo tudi sence močno tančico in so morda še močno krite, potem je kriva preosvetlitev. Ali je bila osvetlitev predolga ali pa zaslonka prevelika. Večinoma se pridruži še daljše razvijanje, ki pa tu ne učinkuje slabo. Posnetki niso izgubljeni. Pri kopiranju moraš uporabljati daljše osvetlitve, ker so skozi debelo srebrno lego prodirajoči žarki zelo oslabljeni. Ako pa je kritje medlega negativa tudi v svetlostih zelo tanko, potem si prekmalu vzel negativ iz razvijalca ali pa je bil razvijalec premrzol in ni mogel v predpisanem času opraviti zadostnega dela. Take posnetke kopiraš na trd papir.

9. Fotografiranje v snegu.

Črnobela fotografija živi od nasprotja med svetlim in temnim. Predmet, ki bi bil samo bel ali samo črn, ne bi dal nobene slike. Sneg pokrije vse stvari z enakomerno svetlo odejo. Zato moramo poskrbeti, da dobimo na sliko svetlobne kontraste. Drugače je taka slika izredno dolgočasna.

Torej: snemaj v snegu predvsem pri soncu. Potem močne sence razčlenijo bele ploskve, strehe in polja. Belini snežene odeje se pridružijo še pestro stopnjevane temne sence.

Dalje: v snegu snemaj, če je le mogoče, v nasprotni svetlobi. Potem slikaš ljudi in stvari s senčne strani in gotovo dobiš močna nasprotja na sliko. Bel prah pravkar padlega snega, mrzel pršič in trdo, razbrazdano skorjo tako najlaže predstaviš. Šele v nasprotni svetlobi je sneg res — sneg. Od 100 učinkovitih slik v snegu jih je 95 posnetih v nasprotni svetlobi.

Razen tega: bližji posnetki se posebno posrečijo. Pri velikih razdaljah v premoči svetlega snega izginejo nujno potrebne temne posameznosti, pri bližjih posnetkih pa jih imamo velike in jasne. Najboljše zimske slike podajajo ozke izreze.

Končno: pri posnetkih snega je potreben rumen filter. Sence v snegu so namreč svetlejše, kakor se zdi očesu, zraven pa še zelo modrikaste, ker dobijo svojo svetlobo od odprtega neba. Rumeni filter slabi-modro svetlobo in poveča kontraste med svetlobo in senco.

Nedavno sem videl sliko, ki je bila posneta pri oblačnem nebu in ne v nasprotni svetlobi. Čeprav je predstavljala velik razgled in pri posnetku ni sodeloval filter, je slika napravila name globok vtis. V motni belini poznega zimskega poldneva je stala hiša, napol zakopana v snegu, streha, debelo pokrita s snegom,

nad njo pa pusto sivo zimsko nebo, ki je grozilo z novim snegom. Posnetek, ki ti je ségel do srca. Toda ustvaril ga je mojster, ki je zavestno zavrgel vsa pravila. Mi pa nismo mojstri. Zato je bolje, da upoštevamo načela: sonce, nasprotna svetloba, bližji posnetek, rumen filter.

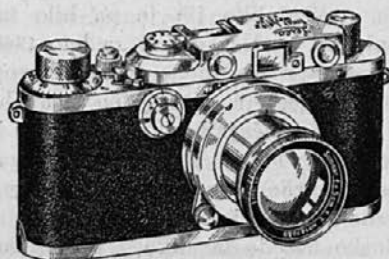
10. Mala kamera.

Naši bralci bi radi vedeli, zakaj se danes toliko uporablja v fotografiji mala kamera, zlasti Leica. Res je, da je danes med prodanimi kamerami vsaka druga mala kamera. Zamislite se v leto 1925. Večina amaterjev je snemala takrat z »aparati«, ki so dali slike v velikosti 9×12 cm, mnogi so se celo oklepali formata 15×18 cm. Takrat pa se pojavi kar nenadoma Leica, ki je dala prav majhne negative velikosti 24×36 mm. Glavne odlike male kamere so: 1. majhna razsežnost, saj jo lahko nosiš v žepu, 2. majhna teža (redko nad 500 g), zato jo cenijo potniki, turisti, raziskovalci itd., 3. večja priročnost, saj je vedno pripravljena za posnetek, 4. večja globinska ostrina zaradi kratke gorišnice, 5. zavarovanje pred dvojnimi posnetki, 6. samodejno štetje posnetkov, 7. zveza med zaklopom in filmskim transportom itd. Važno je tudi dejstvo, da je film za malo kamero zelo poceni, saj nam da kar 36 posnetkov. Z njo so mogoče tudi barvne slike, ker je zaenkrat barvni film v prometu samo za malo kamero. Zato si je mala kamera tako lahko osvojila svet. Ako je bila v začetku kamera specialistov, je danes kamera vseh ljubiteljev fotografije. Uporablja jo nedeljski fotograf, poklicni fotograf na ulici in znanstvenik. Majhna je v svojih razsežnostih, velika v svojih storitvah. Brez dvoma je docela spremenila lice amaterske fotografije.

Nad 300.000 Leic je danes v stalni rabi. Takega uspeha zgodovina fotografije ne pomni. Kamera, ki je tako razširjena, mora imeti posebne prednosti; Leica je res višek natančnosti in točnosti. Vsak negativ da skrajno ostre povečave. Zato je ime Leica danes v fotografskem svetu nov pojem.

Prihodnjič pa nekaj o povečanju in športni fotografiji.

(Dalje.)

Leica, predstavnica kamer malega formata.

JOZE ŠMIT;

Večer ob potoku

Tiho, tiho potok žubori,
čisto tiho v moj večer;
v ločju suhem veje mir,
samo zvezd in mesečine soj
valčke pod menoj srebri.

Blažen pokoj v tihi log
sije s toplega neba,
kakor da sam večni Bog
siplje srečo v dno srca...

* NOVE KNJIGE *

Knjige družbe sv. Mohorja za leto 1939. Novembra je dobilo 44.013 udov Družbe sv. Mohorja petero knjig rednega izdaja, prav toliko jih je pa bilo tudi za doplačilo. — Koledar za leto 1940. ima še vedno priljubljeno Pengovovo opremo prejšnjih let in prinaša na straneh 3 do 99 poleg običajnih rubrik nekaj življenjepisov: Papež Pij XII. (J. Pogačnik), Josip Zeichen, ravnatelj Mohorjeve tiskarne (Fr. K.) in »Sveže grobove« s spominjsko besedo in sliko v preteklem letu umrlih pomembnih mož, dalje članek p. Mirka Godina »Ob 700-letnici samostana v Ptuj«, Fr. Erjavca gospodarsko razmišljanje »Kako je z našim kmetom in kmetijstvom?«, v katerem tolmači vzroke današnje stiske našega kmeta, in še Finžgarjevo »Novo piščalko«, na katero je ubral staro, a še vedno aktualno pesem o abstinenci, in končno še Pogačnikovo poljudno razpravo »O imenih«. Leposlovja je v letošnjem Koledarju malo, zastopano je samo z dvema zgodbama. Viktor Flisek, novo ime v našem pripovedništvu, je napisal lepo kmečko povest »Bajtar Tomaž«, Sonja Severjeva pa »Neusmiljenega hrčka«, ob katerem so se nemara zabavali otroci, ako niso že siti neokusnosti »počlovečevanih« živalskih junakov in junakinj, ki že nekaj let polnijo našo mladinsko knjigo. Obe zgodbi je živo ilustriral Slavko Pengov. — Druga redna knjiga je Slovenskih večernic 92. zvezek, ki prinaša Bevkovo zgodovinsko povest »Pravica do življenja« (str. 167). S to ljudsko povestjo, za katero je dobil snov v Rutarjevi Zgodovini Tolminskega, str. 98—100, se je Fr. Bevk pridružil A. Remcu in I. Preglju, ki sta obdelala veliki tolminski punt iz leta 1813. Tolminci so se že 1542 puntali, ko so urejevali zemljiško

knjigo in so po vsej deželi povečali davke. Ko pa je 1626 tolminski glavlar grof Dornberg začel zahtevati davek od novin — nanovo iztrebljenih njiv in senožeti — ter še namesto nekaterih robot plačilo v denarju in uvedel tudi novo mitnino na vino, kar so vse biriči brez usmiljenja izterjevali, je prišlo do nevarnejšega upora, ki se imenuje prvi tolminski punt. Voditelj tega upora je bil Jernej Mavrič, junak Bevkove povesti, ob sodelovanju Tomaža Kragulja, Jurija Kobala, Lenarta Golja in še drugih. Ko so se pripravili, so najprej poslali v Gradec svoje zaupnike, da bi mirno dosegli svojo pravico, a komisija, ki jo je poslal v Tolmin Ferdinand II., je dala v glavnem prav Dornbergu, nakar je bil punt zaduščen. Najhujša kazen je zadela Mavriča, ki je bil preganjan iz dežele. Bevk je to zgodovinsko snov razpredel v 44 poglavij, v katerih srečujemo Mavriča, kako se vrača po devetih letih iz beneške vojske, kako se spotoma zaljubi v Kraguljevo nečakinjo Marulo, kako začne trebiti gmajno in postavi kočjo, da bi si ustvaril dom z Marulo v času, ko je Dornberg razglasil novi davek, kar ga zbega, da postane duša upornega gibanja, a pride po svoji poti v Gradec, ko se že poroči, v tolminsko ječo in je končno izgnan. To je glavno dejanje, poleg katerega se razvija še zgodba vojaškega begunca Gašparja Razpeta in njegovega doma na Bukovem, ki je prišel v roke plemiču Colloredu. Pokrajino in ljudi — Tolmin in vasi v Baški dolini ter še svoj rodni okoliš na Bukovem — je Bevk verno lepo podal in zadel tudi zgodovinsko barvitost. — Tretja knjiga je molitvenik »Jezus dobri pastir« (str. 254), v katerega je zbral dr. Fr. Jaklič Baragove molitve. Čeprav je ta molitvenik na-

menjen predvsem starim ljudem, kar se da sklepati po tisku, vendar ga bodo uporabljali gotovo vsi častilci našega svetniškega škofa Friderika Baraga, da se bodo z njegovimi molitvami k njemu zatekali v svojih potrebah. — Najpomembnejša knjiga letošnje redne izdaje je pa zadnji, 16. zvezek *Zgodovine slovenskega naroda*, ki obsega najnovejšo dobo, naš čas po letu 1890. V tem zvezku izvemo, kako je bilo v zadnjih petdesetih letih z razvojem političnega življenja, s strankarsko organizacijo, z delom v javnih zastopih, kako od svetovne vojne do zadinjenja in z borbo za meje, kako smo zaživel v lastni državi in kako je s Slovenci v jugoslovanstvu. Dalje nas pouči o Slovencih za mejami na Primorskem in v Korotanu, nam razgrne boje za enakopravnost v javnem življenju in v javnih zastopih ter v šoli, nakar oriše še kulturno življenje, kakor se je javljalo v vseh panogah umetnosti, ter še organizatorno delo in konča s prikazom gospodarskih razmer. Temu zaključnemu zvezku dodaja avtor tudi uporabljene vire za dobo 19. in 20. stoletja. Ob srečno končanem epohalnem delu *Zgodovine slovenskega naroda*, ki bi je ne smelo manjkati v nobeni slovenski hiši, se moramo hvaležno spomniti prerano umrlega dr. Josipa Grudna, ki je delo začel in spisal šest zvezkov, prav tako pa zasluži vso našo hvaležnost, priznanje in občudovanje za svoje ogromno delo in veliki trud ravnatelj dr. Josip Mal, ki je nadaljeval in dokončal našo knjigo knjig, s katero si je postavila Družba sv. Mohorja pač svoj najlepši spomenik — aere perennius. — Peta knjiga je *Življenje svetnikov*, ki v 14. zvezku (str. 401—488) prikazuje svetnike od 18. do 30. septembra. Vse je opisal urednik tega dela dr. Fr. Jaklič. — Poročilo o izrednih knjigah prinesemo v prihodnji številki.

Marija Jezernik: Vesele uganke. 1939. Izdala in založila Slomškova družba v

Ljubljani. Ilustriral France Podrekar. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Str. 63. — »Vrtčeve knjižnice« 3. zvezek je ta knjiga, ki je prinesla naročnikom najstarejšega našega mladinskega lista veliko veselja in zabave, ko so se lahko ob njej postavljali z nič manj ko 95 novimi uganckami. Vse so zastavljene v verzih, ki gladko teko, in so smotrno razdeljene v štiri oddelke: Po naši zemlji (21), Med letom (7), Vse navzkriž (36) in Med živalmi in rastlinami (51). — Kogar še mikajo uganke, naj le seže po tej zbirki!

Ethin Bojc: Naša narodna vzgoja in obramba. Ob 20-letnici življenja v narodni državi. Spisal —. Ljubljana 1939. Samozaložba. Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Str. 32. — Pisatelj, ki se je tudi praktično posvetil narodnoobrambnemu delu, je priobčeval v »Slovenskem učitelju« svoja razmišljanja o narodni zavesti, narodnostni vzgoji, narodnostnem doživljanju, o narodnosti, mednarodnosti, nadnarodnosti, o nacionalizmu, socializmu in krščanstvu ter je, upoštevajoč naše posebno stališče, pokazal slabosti in prednosti malega naroda ter utemeljil nujnost preureditve našega narodnoobrambnega dela, ki se naj najprej pokaže v poglobitvi našega narodnoprosvetnega prizadevanja z razživljanjem narodne zavesti, narodnega ponosa in spoštovanja vseh narodnih svetinj in svojiskih vrednot naše narodne kulture, da bomo mogli smotrno posvetiti skrb za našo kri, za Slovence izven domovine, pri čemer pa ne smemo pozabiti na stike z bratskimi slovanskimi narodi, ko »stojimo še Slovani vseh narodnosti pred veliko zgodovinsko nalogo, da ustvarimo in uveljavimo slovansko kulturno skupnost.« Ta razmotrivanja so »sestavljena v obliki predavanj, za katera so tudi namenjena« — kot pravi pisatelj — in je prav, da so izšla v posebni brošuri, katero našemu dijaštvu prav toplo priporočamo z željo, da bi pokazalo kar največ zanimanja za narodnoobrambno delo.

* FILATELIJA *

Prof. Stefan Plut:

Kramljanje o filateliji

Švedska je ena izmed redkih evropskih držav, ki uživa pri vseh znamkarjih najboljše sloves. Ne samo okusnost, marveč tudi solidnost v izdajanju njenih znamk, ki se kaže zlasti v tem, da izhajajo v veliki nakladi, brez pribitkov in ne prepogosto, so ji pridobile dober glas. V letu 1959. sta izšle dve seriji, ena v spomin stoletnice smrti H. Linga, druga za dvestoletnico ustanovitve kraljeve švedske akademije znanosti s slikama dveh znamenitih švedskih znanstvenikov Berzeliusa in Linnéja.

Per Henrik Ling (15. XI. 1776 — 5. V. 1839) je bil pesnik švedsko narodno zavest dvigajočih epov in iznajditelj takozvanega švedskega ali fiziološkega telovadnega sestava, ki mu je cilj okrepitev posameznih mišic s primernimi telesnimi gibi.

Janez Jakob Berzelius (29. VIII. 1779

do 7. VIII. 1843)), profesor medicine in farmacije, je bil znamenit kemik. Njegova odkritja so bila podlaga razvoju anorganske kemije; odkril je več novih elementov, bil je soustanovitelj novega načina kemijskega imenovanja. Velike so njegove zasluge v nauku o atomih in o zgradbi spojin.

Karl Linné (23. V. 1707 — 10. I. 1778) je bil najprej profesor medicine, pozneje botanike. Glavna njegova zasluga je bila uvedba dvojnega poimenovanja (binarne nomenklature), t. j. vsaka rastlinska in živalska vrsta ima dvojno ime: rodovno (n. pr. jeglič) in vrstno (n. pr. brezstebelni). Tudi njegov rastlinski sestav je bil v 18. stoletju velikega pomena za razvoj botanike.

V drugi vrsti pa je zadnja poljska znamka, izdana v spomin 25 letnice poljske legije, ki se je v svetovni vojni borila za svobodo Poljske. Zato tudi pripis: XXV rocznica wymarszu ku wolności.

V filatelistovski razvojni vrsti: igračkar — splošni zbiralec — evropski zbiralec — delni zbiralec stoji še takoimenovani posebni zbiralec ali specialist, znamkar, ki zbira znamke le ene, navadno domače ali iz posebnih razlogov znamke kake druge države in to zelo natančno. Zanimajo ga predvsem posebnosti posameznih znamk (raznovrstno zobčanje, razlike v papirju, barvni odtenki itd.). Naravnost klasične v tem pogledu so slovenske znamke iz leta 1919. Specialisti so svoje vrste »znanstveniki« in marsikatera filatelistična dejstva, pomembna zlasti pri iskanju in ugotavljanju potvorb, so plod njihovega raziskovanja. V očeh navadnega filatelista-amaterja pa so specialisti nekak nebodigatreba, saj kopičijo v svojih zbirkah

včasih na stotine le v malenkostnih zna-kih razlikujočih se primerkov iste znamkine vrednote, s čimer odtegujejo znamke drugim zbiralcem.

Specialist prav za prav ni zadnji člen v omenjeni razvojni vrsti, marveč le nekakšna stranska veja filatelistovskega rodovnika. Res pa je, da najnovejši čas znamkarje naravnost sili k specializaciji. Za to samo en zgled! Nekaterе državе so filatelistu omejile ali celo popolnoma onemogočile svobodno zamenjavanje znamk s filatelisti v zamejstvu. Nemški filatelist (prav tako slovaški, češki, ruski, turški itd.) ne sme kar meni nič, tebi nič poslati nerabljene, pa tudi že rabljene znamke svojemu, recimo jugoslovanskemu tovarišu-znamkarju, marveč mora imeti za to posebno dovoljenje drž. deviznokontrolnega urada, katero si more priskrbeti le s težavo in ob velikih stroških. Zato so ondotni filatelisti večinoma opustili zbiranje tujih znamk in se specializirali le na domače. Poštne uprave jih skušajo zadovoljiti s tem, da izdajajo vsako leto številne znamke z mnogimi različki, tako da so tudi ti od sveta odrezani znamkarji dovolj zaposleni.

Tako približno se je razvijala filatelija do današnjih, tako v materialnem kakor duhovnem pogledu težkih časov. Kakšna pota bo hodila poslej, ni lahko reči. Kdo ve, ali ne pomenijo pojavi, kot so izdajanje velikih množic nepotrebnih znamk in nenasitnost blagajn poštних uprav, k čemur se pridruži še obsežno ponarejanje vseh količkaj dobrih znamk, začetek konca filatelije? Kdo ve, če se ne bo zaradi novih razmer v bodočnosti človekova duševnost toliko izpremenila, da bo takrat znamkarstvo povsem nesodobno? Filatelist je svoje vrste romantik; časi pa, ki prihajajo, utegnejo biti vse prej kot romantični.

Optimisti trdno verujejo, da bodoče razmere gotovo ne bodo znamkarstvu manj naklonjene, kot so sedanje, torej, da bo filatelija svoje postojanke obdr-

žala. »Najzagrizenejši« med njimi celo trdijo, da sme filatelija upati na še večji razmah ne samo kot zabava, ampak celo kot nekakšna znanost (podobna n. pr. numizmatiki)). Pri tem poudarjajo dejstvo, da je filatelija ponekod že silno popularizirana, zlasti med mladino, ki je vselej predstavljala kader najbolj vnetih privržencev in širiteljev znamkarstva in poznejših resnih filatelistov. Naj kot zgled navedem, da je za Miklavža leta 1936. holandska radijska družba AVRO razdelila med mladino najprej 40.000, nato pa še 35.000 albumov za holandske in holandsko-kolonialne znamke deloma brezplačno, deloma za malenkostno ceno 45 centov (nekaj čez 10 din). Nič čudnega torej ni, če šteje pri taki filatelistični vnemi mali osem milijonski holandski narod na stotisoče navdušenih znamkarjev. Bodimo tudi mi optimisti!

Kaj naj torej zbiramo, da bomo čim uspešneje združili utile dulci? Ni ga vprašanja s filatelističnega področja, ki bi bilo zlasti po vojni že tolikokrat stavljeno in na katero bi bilo že tolikokrat tako različno odgovorjeno. Če kje, velja tukaj — vsaj po mojem mnenju — rek: Historia docet. Kakor je sledila v zgodovini filatelije »megleni« dobi igračkanja z znamkami doba načrtnega in urejenega zbiranja znamk vsega sveta, tako bodi tudi ti, ki si gotovo že preko začetniških poskusov in ne lepiš več znamk brez reda in načrta v svoj album, najprej splošni zbiralec. Res je, da skoraj vsak začetnik prav zadene in začne z zbiranjem znamk vsega sveta, vendar je treba posebej poudariti, da je splošno zbiranje temelj, ki drži vso filatelistično zgradbo. Pribiti je treba to dejstvo zlasti zato, ker so današnje razmere splošnemu zbiranju res zelo nenaklonjene, pa tudi zato, ker ga starejši zbiralci navadno odklanjajo. Zakaj, boš takoj razumel.

Kdor hoče kaj znati, mora v šolo. Filatelistova šola pa je splošno zbiranje, s katerim si pridobiš zbiralno spretnost in

razgledanost po svetu znamk, obenem pa — če hočeš in se potrudiš — mnogo zemljepisnega, prirodopisnega, narodopisnega in drugega koristnega znanja. Pa ne samo kot šola za mladega začetnika, tudi po svoji naravi je splošno zbiranje zanj najprimernejše zbiranje. Vihrava mladina, ki želi v svet, ki si ga hoče — kot včasih pravijo — vsega osvojiti, ima tu

najlepšo priliko, spoznati se z vsem svetom. Ob prekomorskih znamkah zaživi mladostna domišljija, ki pričara pred duševno oko najbolj skrite koticke naše zemlje, njihove naselbine in ljudi, njihovo rastlinstvo in živalstvo. Najbolj živi in najlepši spomini starega filatelista segajo vedno v ono dobo, ko je sam še zbiral znamke vsega sveta. (Dalje.)

* P O M E N K I *

Marija na Homcu. Motiv Vaše zgodbe »Ne jokaj, nocoj še zvonovi pojo« ni posebno nov, a ste ga skušali svojstveno podati, pri čemer pa ste zašli v gostobesednost, kar moti. Upam, da se še kaj oglasite, samo kaj krajšega pošljite!

I. K. »Poslednje trenutke« in »Prekmursko vas« morda o priliki opilim, »Spomini« pa tega ne zaslužijo, čeprav ste jih tercinsko obujali.

Fr. K. Vsebinsko bi že bila Vaša črtica za božič, ko bi le bila zrelo pisana. Pa ni. Treba bo še vaje. Tudi verzi in proza druge pošiljke — slabo.

B. S. V vseh treh je mnogo lepega, a vmes tudi nekaj neokusnih prisiljenosti, ki skvarijo celotni vtis. Napredek je viden. Pričakujem, da pošljete še kaj boljšega.

G. C. Izmed vseh poslanih bi bili »Spomini« vredni tiska, a niso za »Mentor«. V drugih so posamezne kitice dobre, a v celoti se Vam je le vsaka ponesrečila.

Tudi ne vem, čemu toliko žalosti in obupa, ko ste vendar mladi in se Vam bo življenje še smejalo. Ako boste še peli, pazite na dognano obliko! Posebej ne bom odgovarjal, priložena znamka naj nadomesti porto, ker ste pošiljko premalo frankirali.

Fr. H. Tudi Vam ne bom posebej odgovarjal, ker lahko kar tu na kratko povem, da ob teh prvencih, ki niso za tisk, ne morem še prerokovati; pošljite drugič kaj več.

Šturska. »Savi« ste zapeli pesem, ki je za prvo vajo še dobra kar se tiče oblike, pesniškega pa ni v njej nič.

J. Š. Eno sem izbral druge pa so slabše. V Glosi ste pokazali, da obvladate tudi težje oblike, a vsebinsko in v izvajanju ste kar neokusno vsakdanji.

J. J. Pošljite drugič kaj bolj svežega! Prav je, da se učite ob klasikih, a moderno morate tudi poznati. — Pripis izročim upravi.

Rešitev zank in ugank

Posetnica I: Ravnatelj gimnazije.

Posetnica II: Profesor matematike in latinščine.

Zlogovnica: Biti slovenske krvi, bodi Slovcu ponos!

Brzjavno sporočilo naročnikom: Poravnajte naročnino! — Rešila sta jih Franc Cerar, petošolec v Novem mestu, in Marijan Koritnik, petošolec v Veržeju. — Nagrado dobi Franc Cerar.

*Nalagajte svoje
prihranke pri*

L J U D S K I P O S O J I L N I C I V L J U B L J A N I

Izplačuje vse stare in
nove vloge vsak čas v
celoti brez omejitve,
vezane pa po poteku
odpovednega roka.

Vloge obrestuje po 4^{0/0},
na odpovedni rok vezane do 5^{0/0}.

V S E

šolske knjige, leposlovnje
in znanstvene

V S E

risalno in tehnično oro-
dje, barve, zvezke, svinč-
nike, tintnike, torbice itd.

V S E

pomožne knjige, prevode
iz svetovnega slovstva,
klasike

V A M

nudi vedno knjigarna
in trgovina

NOVA ZALOŽBA
V LJUBLJANI, KONGRESNI TRG 19

NAJVEČJI SLOVENSKI
PUPILARNO VARNI ZAVOD

MESTNA HRANILNICA **LJUBLJANSKA**

Stanje vlog: din 400.000.000
Lastne rezerve: din 28.650.000

Dovoljuje posojila na
menice proti vknjižbi

Za vse obveze hranilnice jamči:

MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA

Tudi to morate vedeti!

Med najmanj upoštevanimi panogami našega narodnega gospodarstva je v krogih slovenskega izobraženstva zavarovalstvo. Ni čuda. Saj niti 40 let ni tega, ko je bila ta važna gospodarska panoga izključna domena nenarodnega kapitala. In vendar se zbirajo tu ogromna denarna sredstva, glede katerih slovenski gospodarstvenik ne more ostati ravnodušen. — Še manj je mogoče razumeti, da mnogi slovenski izobraženci še vedno dovolj resno ne pojmujejo narodnospodarskega poslanstva

Vzajemne zavarovalnice

Mladina, ki boš v kratkem prevzela odgovornost za vso našo rast, vedi, da je narodno zavarovalstvo med najvažnejšimi narodnostnimi živlenskimi funkcijami!

Šolske potrebščine

kakor zvezke, mape, peresa navadna in nalivna, svinčnike, risalni papir in risalno orodje, aktovke, nahrbtnike itd. nudi po konkurenčno nizkih cenah

TRGOVINA

H. NIČMAN - LJUBLJANA KOPITARJEVA ULICA 2